

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Близького та Середнього Сходу

Соціально-політична проблематика сучасної іранської жіночої прози (на матеріалі творчості Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур)

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студентки II курсу магістратури,
галузь знань 03 — Гуманітарні науки
освітньої програми «Східна філологія, західноєвропейська мова та
переклад: перська мова і література»
спеціальності 035 Філологія (035.067 східні мови та літератури
(переклад включно), перша — перська)
СУРОВЦЕВОЇ Ольги Юріївни
Науковий керівник:
к. філол. н., доц. **Тетяна МАЛЕНЬКА**
Рецензент:
к. філол. н., асист. **Ірина ЛЕВЧИН**

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри мов і літератур Близького та Середнього Сходу

протокол №12 від «10» травня 2024 року

завідувач кафедри (підпис)

д.філол.н., проф. О. В. Мазєпова

КИЇВ
2024

АНОТАЦІЯ

Суровцева О. Ю. «Соціально-політична проблематика сучасної іранської жіночої прози (на матеріалі творчості Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур)». – Кваліфікаційна робота магістра.

Дана магістерська робота присвячена дослідженню соціально-політичної проблематики сучасної іранської жіночої прози на матеріалі творчості відомих іранських письменниць Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур. Актуальність дослідження полягає у потребі вивчення впливу соціальних та політичних трансформацій на сучасну літературну сферу Ірану. Об'єктом дослідження є сучасна іранська жіноча проза, предметом – соціально-політична проблематика та ідіостиль творчості зазначених письменниць. У роботі розглядається історія розвитку іранської сучасної жіночої прози, вплив соціально-політичних змін на творчість виокремлених іранських письменниць та аналізуються ключові твори Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур. Особливий акцент зроблено на визначенні відмінності ідіостилів творчості обох авторок. Дослідження виконується з використанням різноманітних методів, включаючи літературознавчий аналіз, компаративний аналіз, контент-аналіз, історико-біографічний метод та феміністична критика. Результати дослідження виявляють взаємозв'язок між творчістю іранських письменниць та соціально-політичним контекстом, а також розкривають внесок Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур у сучасну іранську літературу, оскільки обидві письменниці тривалий час жили та працювали в ІРІ, але під тиском соціально-політичних обставин емігрували. Робота має практичне значення для поглиблення знань про іранську сучасну жіночу прозу та сприяє розумінню культурних, соціальних і політичних аспектів іранського суспільства.

Ключові слова: іранська жіноча проза, Азар Нафісі, Шагрнуш Парсіпур, соціально-політична проблематика, літературний аналіз, компаративний аналіз, феміністична критика, іранська діаспора.

ABSTRACT

Surovtseva O. “The social and political issues in modern Iranian women's prose (based on the works of Azar Nafisi and Shahrnush Parsipur)”. - Master's thesis.

This master's thesis is dedicated to exploring the social and political issues in modern Iranian women's prose through the works of notable Iranian writers Azar Nafisi and Shahrnush Parsipur. The relevance of the research lies in the need to identify the influence of socio-political processes in modern Iranian society. The object of the research is modern Iranian women's prose, with the subject being the social and political issues in the works of the mentioned female writers. The thesis examines the history of the development of modern Iranian women's prose, the influence of socio-political changes on the work of the identified Iranian women writers, and analyzes key works by Azar Nafisi and Shahrnush Parsipur. Special emphasis is placed on identifying the differences in the idiolects of both authors. The research employs various methods, including literary analysis, comparative analysis, content analysis, historical-biographical method and feminist criticism.

The results of the research reveal the relationship between the work of Iranian women writers and the socio-political context, as well as highlight the contribution of Azar Nafisi and Shahrnush Parsipur to modern Iranian literature, as both writers lived and worked in Iran for a long time but emigrated under the pressure of social-political circumstances. The thesis has practical significance for deepening knowledge about modern Iranian women's prose and contributes to understanding the cultural, social, and political aspects of Iranian society.

Keywords: Iranian women's prose, Azar Nafisi, Shahrnush Parsipur, social and political issues, literary analysis, comparative analysis, feminist criticism, Iranian diaspora.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ABSTRACT	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ІРАНСЬКОЇ СУЧАСНОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ	8
1.1. Історія розвитку іранської сучасної жіночої прози	8
1.2. Вплив соціально-політичних змін на іранську жіночу прозу	15
Висновки до першого розділу	28
РОЗДІЛ 2. ІДЕОЛОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ТВОРЧОСТІ АЗАР НАФІСІ	31
2.1. Еволюція літературного шляху Азар Нафісі.....	31
2.2. Соціально-політичні аспекти творчості Азар Нафісі	37
Висновки до другого розділу	47
РОЗДІЛ 3. ШАГРНУШ ПАРСІПУР – АВТОРКА КУЛЬТОВИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РОМАНІВ ІРАНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ	50
3.1. Особливості творчого шляху Шагрнуш Парсіпур.....	50
3.2. Гендерний аспект прози Шагрнуш Парсіпур.....	56
3.3. Відмінність ідіостилів художньої прози Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур.....	63
Висновки до третього розділу	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75

ВСТУП

В сучасному світі жіноча література стає не тільки важливим аспектом культурного розвитку, але й суттєвим фактором соціально-політичних змін. У цьому контексті, іранська жіноча проза виявляється особливою темою для вивчення, оскільки Іран, з одного боку, зберігає традиції та культурні особливості, а з іншого – переживає історичні та соціальні трансформації.

Сучасна іранська жіноча проза, насичена виразною індивідуальністю та глибоким аналізом соціально-політичних питань, стає предметом дослідження науковців та літературознавців у світі. Цей напрямок літератури відкриває широкий простір для розуміння внутрішніх перетворень суспільства з точки зору індивідуального жіночого досвіду. Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур, дві видатні іранські письменниці, у своїх творах не лише відтворюють реалії сучасного Ірану, але й вносять унікальні авторські перспективи на проблематику соціальної та політичної реальності.

Актуальність дослідження. У світлі сучасних соціально-політичних змін в Ірані, вивчення проблематики жіночої прози виявляється надзвичайно актуальним і цікавим напрямом досліджень. Іранська сучасна жіноча проза стає важливим джерелом для розуміння складних соціально-політичних та культурних процесів, що відбуваються в сучасному іранському суспільстві. Актуальність дослідження визначається потребою вивчення впливу соціальних та політичних трансформацій на сучасну літературу Ірану.

Метою роботи є дослідження соціально-політичної проблематики сучасної іранської жіночої прози на прикладі творчості двох видатних іранських діаспорних письменниць – Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур. Зокрема, робота спрямована на вивчення історії розвитку іранської сучасної жіночої прози, впливу соціально-політичних факторів на творчість письменниць, а також на аналіз ключових творів кожної з них. Окремий акцент робиться на розкритті спільних та відмінних рис у висвітленні соціально-політичної проблематики творчості Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур.

Згідно з даною метою в магістерській роботі поставлені такі **завдання**:

- 1) Дослідити історію розвитку іранської сучасної жіночої прози.
- 2) Визначити вплив соціально-політичних факторів на творчість іранських письменниць.
- 3) Розглянути еволюцію творчості Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур.
- 4) Проаналізувати ключові твори Азар Нафісі («Читаючи "Лоліту" в Тегерані») та Шагрнуш Парсіпур («Жінки без чоловіків»), а також виявити соціально-політичні аспекти у творчості обох письменниць.
- 5) Порівняти та проаналізувати відмінність ідіостилів творчості Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур.

Об'єкт дослідження – сучасна іранська жіноча проза на матеріалі творчості двох іранських письменниць Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур.

Предмет дослідження – соціально-політична проблематика та ідіостиль творчості Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур.

Матеріали дослідження. В роботі використані романи – «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» Азар Нафісі та «Жінки без чоловіків», «Туба і сутність ночі» Шагрнуш Парсіпур, відгуки критиків, рецензії, інтерв'ю, попередні дослідження з обраної теми.

Методики та методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань використовувалися історико-біографічний метод, феміністична критика та гендерний підхід, літературознавчий аналіз, компаративний аналіз, контент-аналіз, метод аналогії, інтертекстуальний метод, формальний метод.

Наукова новизна дослідження полягає в дослідженні соціально-політичних аспектів творчості сучасних письменниць іранської діаспори та ІРІ, а також виявленні спільних та відмінних рис в реалізації тематики та ідіостилів обраних авторок. Вперше розглядається та порівнюється творчість іранської діаспорної письменниці Азар Нафісі та письменниці з ІРІ Шагрнуш Парсіпур. Результати роботи відкривають нові перспективи для дослідження впливу соціально-політичних факторів на літературну творчість як в Ірані, так і в іранській діаспорі. Таке дослідження не лише поглиблює знання про сучасну

іранську жіночу прозу, а й відкриває шлях для подальших літературознавчих досліджень, з урахуванням соціального та гендерного аспектів.

Практичне значення полягає в поглибленні знань про іранську сучасну жіночу прозу, розкритті внеску письменниць у формування проблематики сучасної іранської літератури як в Ірані, так і закордоном, а також в сприянні розумінню культурних, соціальних і політичних аспектів іранського суспільства.

Структура та обсяг роботи. Дана робота містить вступ, три розділи, кожен з яких включає в себе підрозділи і висновки, загальні висновки та список використаних джерел. Перший розділ відведений огляду соціально-політичних передумов формування іранської сучасної жіночої прози. Другий розділ становить детальний огляд ідеологічної спрямованості творчості Азар Нафісі. Третій розділ присвячений творчості Шагрнуш Парсіпур, з урахуванням відмінності ідіостилів її художньої прози та Азар Нафісі. Загальний обсяг дипломної роботи становить 85 сторінок.

Апробація результатів. Результати дослідження, представлені у даній магістерській роботі, були апробовані на конференції з нагоди VIII Всеукраїнських наукових читань за участю молодих учених «Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи», яка проходила 11-12 квітня 2024 року. Тези доповіді опубліковані у збірнику тез Навчально-наукового інституту філології [1].

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ІРАНСЬКОЇ СУЧАСНОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ

1.1. Історія розвитку іранської сучасної жіночої прози

Формування іранської жіночої літературної традиції проходило через різні етапи, на кожен з яких впливали історичні, соціальні та культурні фактори. Ці етапи відображають зміни в ролі, правах і можливостях самовираження жінок в іранському суспільстві. Серед основних етапів розвитку іранської жіночої літературної традиції можна виділити такі, як: початок 20 століття, епоха Пеглеві (1925–1979), Ісламська революція 1979 року та сучасний або післяреволюційний період [4; 54; 46].

Перший етап – початок 20 століття, коли іранські жінки тільки почали активно боротися за свої права та визнання в патріархальному суспільстві. У цей період жінки здобували освіту та почали входити до громадсько-політичного життя, однак політично-соціальні зміни, що відбувалися в країні, вносили свої корективи в розвиток жіночої літературної традиції.

Другий етап – епоха Пеглеві (1925–1979) – був періодом модернізації та секуляризації, але в той же час влада підтримувала традиційні гендерні ролі. Жінки продовжували висловлювати свої думки через літературу, але з початком Ісламської революції 1979 року, багато аспектів суспільства, включаючи іранську літературу, пройшли значні трансформації.

Третій етап – Ісламська революція 1979 року. Ісламська революція стала поворотним моментом для жіночої літературної традиції в Ірані. Зміни в політиці та соціумі вплинули на тон і зміст літературних творів, що стосувалися жіночого досвіду та визначення нових ролей у суспільстві.

Останній етап – післяреволюційний період. Він призвів до появи нових труднощів і, одночасно, відкрив можливості для іранської жіночої літературної діяльності. Письменниці продовжують висвітлювати теми рівності, ідентичності та свободи у своїх творах, але вони також стикаються з викликами

соціокультурного контексту та обмеженнями влади. Тому література цього періоду створюється переважно письменницями у діаспорі.

Після Конституційної революції в Ірані у 1907 році, становище жінок у суспільстві кардинально змінилося [5]. До цього часу дівчата могли навчатися лише в американських місіонерських школах, але з 1907 року в Тегерані відкрили перші початкові школи для дівчат та у 1918 році – перший жіночий педагогічний коледж. Феміністська спільнота в Ірані виникла вже в 1900 році, відзначившись роботою «Товариства "Жіноча свобода"». Ідеї фемінізму також розповсюджувалися через видання «صور اسرافیل» («Труба Ісрафіла», 1907) та журнали «مسائات» («Рівноправність») та «ایران نو و ندای وطن» («Новий Іран – голос батьківщини»). Іранська публіцистика початку ХХ століття відігравала значну роль у формуванні громадської думки. Літературні журнали, з'явившись в Ірані у ХХ столітті, розширювали літературне життя, об'єднували нових авторів та урізноманітнювали жанри. Журнал «بهار» («Весна», 1910–1922) відзначався широким колом громадських інтересів та різноманіттям жанрів, що сприяло популяризації літератури. Унаслідок ідей, що виникли на початку ХХ століття, в Ірані з'явилися журнали для жінок, при цьому редагуванням цих видань також займалися жінки. Першим таким журналом був «علم» («Наука», 1913), редактором якого була жінка пані Кахаль. У 1913 році був заснований журнал «شکوفه» («Пуп'янок») і видавався до 1919 року Мар'ям Амід Семнані, яка стала видатною фігурою в іранському суспільстві та феміністичному руху [2, с. 32–34].

Поява жіночої прози в багатьох країнах світу у ХХ столітті пов'язана з феміністським рухом і боротьбою за права жінок. В Ірані після Ісламської революції та ірано-іракської війни розвивається ісламський фемінізм, відзначаючись еволюційним підходом. Творчість іранських письменниць, таких як Сімін Данешвар і Парвіз Голізаде, відображає ставлення до екстремального фемінізму, відмову від революційного шляху і прагнення підняти жінку в суспільстві без відбирання прав у чоловіків [2, с. 17, 61].

В дослідженні історії розвитку іранської сучасної жіночої прози, розпочатого з 80-х років ХХ століття, феміністські дослідження стали активно звертати увагу на мову та тексти, використовуючи дані лінгвістики, літературознавства та психології. Літературознавці, вивчаючи жіночу прозу як окремий напрям, зосереджуються на виявленні гендерних відмінностей і використовують різні підходи та методи, такі як типології, проблематика, образність та мова [7; 73].

Жіноча проза Ірану проявляє яскраві типологічні ознаки, такі як "агресивність", "натуралізм", і зображення чоловіка як слабкої та недосконалої істоти порівняно з жінкою [2, с. 27; 7]. Ці риси присутні у творчості різних письменниць, хоча не завжди у всіх, і вони можуть вважатися універсальними. Гумористичний підхід до проблем є ще однією визначальною рисою сучасної іранської жіночої прози, який знайшов втілення в роботах таких авторок як С. Данешвар, Г. Тарагі, М. Раваніпур, З. Пірзад та М. Аміршахі [2, с. 28, 191].

Розкриваючи історію розвитку феміністських настроїв та формування жіночої ідентичності в іранській прозі, дослідники виділяють три основних періоди: перший період – до і після Конституційної революції, другий період – період до Ісламської революції та третій період – після неї. У різні періоди письменниці звертались до різних тем та використовували різні творчі методи, але загальним елементом залишалась боротьба за самоідентифікацію та незалежність жінок [2, с. 28; 72]. Однак інші дослідники пропонують більш розгалужену періодизацію: Конституційна революція (1905–1925) – поява жінок-активісток, які виступали за надання освіти жінкам та критикували традиційні практики, такі як полігамія та домашнє насильство; епоха розбудови держави (1920–1940-ті роки) – підвищення грамотності та надання вищої освіти жінкам, поява жіночих асоціацій та жіночої преси, поряд із суперечливим державним обов'язком прийняти західний дрес-код; епоха націоналізації (1940–1950-ті) – залучення жінок до громадсько-політичної діяльності в націоналістичних і соціалістичних рамках; період модернізації (1960–1970-ті) – зростання кількості працюючих жінок і правові реформи у виборчому праві та

сімейному праві, разом із посиленням централізації та диктатури шаха; Ісламська революція (1979–1997) – соціально-політична мобілізація чоловіків і жінок, що супроводжувалася регресивними законами проти жінок, примусовим носінням хіджаба, політичними репресіями та соціально-економічним занепадом; постісламська реформа (1997–2005) – відносна соціально-політична відкритість за часів Хатамі, що супроводжувалася економічним покращенням, хоча й нетривалим; негативна реакція неоконсерваторів і популістів (2005–2013) – відродження ісламського фанатизму, ворожа зовнішня політика, посилення репресій проти засобів масової інформації та громадян, внесення антижіночих законопроектів, економічний безлад та зростання безробіття; епоха «поміркованості» (2013 – до сьогодні) – суттєві зміни у зовнішній політиці за президента Рухані, але обмежений прогрес у сфері прав людини та зміні статусу жінок через домінування прихильників консервативних поглядів, що мають перевагу над президентом. [33; 80, с. 81].

У першій половині ХХ століття в Ірані відбулися суттєві зміни в суспільстві, зокрема під час правління Пеглеві. Під впливом феміністського руху у світі та соціокультурних трансформацій у країні з'явилося розуміння гендерних проблем і початки вивчення жіночої літератури. До цього часу іранська жіноча проза не існувала як самостійний напрям, і дослідження цього явища лишаються неповними. Однак історія розвитку іранської сучасної жіночої прози має глибокі корені, які сягають до епохи Каджарів (1795–1925 рр.). На той час лише жінки вищих верств населення мали можливість отримати освіту та займатися літературною діяльністю. Перші спроби прозової творчості датуються кінцем ХІХ століття. Наприклад, Фахруд-доле, дочка Насреддін-шаха з династії Каджарів, записувала казки, які слухала від оповідача шаха, утворивши таким чином дастан «امیر ارسلان» («Амір-Арсалан»). Також, у 1913 році було опубліковано автобіографію Тажд-ол-Салтане, ще однієї доньки Насреддін-шаха, в якій вона змалювала своє життя та внутрішні переживання. Жінки також активно займалися перекладами, наприклад, дружина А. Тасуджі,

Колсум-ханум, співпрацювала з чоловіком над перекладом книги «Тисяча й одна ніч» [2, с. 36–37].

З 30-х років ХХ століття в Ірані з'являються оповідання, написані жінками, часто у формі мемуарів і спогадів. Цей період відзначається творчістю І. Тімурташ і З. Кійа, які в перших оповіданнях іранської жіночої прози підкреслюють нещастя та легковажність дівчат, а також надають моральні настанови [2, с. 38].

Проза другої половини ХХ століття в Ірані, зокрема 50-60-х років, продовжувала еволюцію, розгортаючи досягнення попереднього періоду. У цьому контексті, після перевороту 1953 року та під час повернення шаха Мохаммеда Рези Пеглеві, у країні почався спад демократичних тенденцій, і цензурні обмеження в літературі зросли. У той період спеціально створено Міністерство культури, яке контролювало цензуру, призводячи до обмеження свободи висловлювання для письменників та публіцистів. Із-за політичного тиску та наявності таємної служби САВАК, письменники виявляли інтерес до алегоричної, міфологічної та історичної прози, де можна було висловлювати думки в завуальованій формі. У цей час активізувалися опозиційні політичні групи, особливо марксистська партія «حزب توده ایران» («Народна партія Ірану»), впливаючи на літературу та розвиваючи зв'язки з СРСР. Спільно з цим посилювалися репресії проти прогресивних діячів, що призвело до еміграції, розстрілів та зростання почуття страху в суспільстві [2, с. 46].

Протягом 1931–1960-х років в Ірані була обмежена кількість жінок-письменниць, але зростання інтересу до жіночої прози почалося у 60-х роках. Соціокультурні реалії того часу сформували такі умови, що лише невелика кількість жінок займалися літературною діяльністю, і часто вони використовували чоловічі псевдоніми.

Іранське суспільство в 60-х роках переживало культурний розквіт, що відобразилося в інтенсивному розвитку літературного життя. "Нова хвиля" літератури в цей період також позначила початок розвитку жіночої прози [2, с. 48].

Розширення мовної різноманітності перської прози у другій половині ХХ століття відзначалося активною перекладацькою діяльністю та увагою до місцевих діалектів. Видання роману «سووشون» («Сувашон» або «Плач за Сіявушем», 1969) Сімін Данешвар вважається визначальним моментом для жіночої прози в перській літературі. С. Данешвар у своєму романі «Плач за Сіявушем» докладно досліджує життя жінок-трудівниць та підкреслює їхню самостійність та роль у сільському господарстві. Вона розкриває теми тяжкої праці, сільського життя та соціальних проблем, а її творчість є важливим джерелом для розуміння ролі та статусу жінок в іранському суспільстві. С. Данешвар і Г. Алізаде, розглянуті як піонерки цього напрямку, внесли вагомий внесок у відображення жіночих доль та характерів у своїх романах [2, с. 22, 49; 73, с. 534–537].

Починаючи з другої половини 60-х років ХХ століття, іранська проза переживала важливі зміни, обумовлені політичним кліматом та соціально-політичними трансформаціями в країні. У цей період у прозі набував популярності психологічний роман, а з 80-х рр. відбувався розвиток різноманітних напрямів модернізму разом із реалізмом. Письменники залишалися вірними традиціям класичної літератури, але й вбирали в себе досягнення літератури Заходу. Дослідження розвитку іранської прози набуло нового розмаху, зокрема завдяки працям вчених, таких як Х. Мирабедіні, Я. Ар'янпур та М. Яхагі. З кінця 70-х років, з появою прозаїків, таких як С. Данешвар, Г. Тарагі, М. Аміршахі та М. Равніпур, жінки-прозаїки вступили в літературний світ на професійному рівні. Наприкінці 70-х та на початку 80-х років вони активно писали та досягали успіху, особливо в жанрі короткого оповідання [2, с. 61, 136].

З середини 80-х років в Ірані почали з'являтися феміністські організації та видання, що сприяло поліпшенню становища жінок та їхніх можливостей самовираження [45, с. 13]. 90-і роки вважаються вершиною жіночої письменницької активності, і сучасна іранська жіноча проза в цей період визначила себе у літературному просторі, продовжуючи зображувати світ

жінки та визначати її місце в суспільстві. Важливо підкреслити, що в іранській сучасній жіночій прозі мало агресивних феміністичних тенденцій, на відміну від західної жіночої прози. Вона виокремилася у літературному просторі, створюючи нові форми, привертаючи нових талановитих письменниць та розглядаючи нові літературні жанри [2, с. 136].

Після перемоги Ісламської революції в 1979 році в Ірані почався новий етап у розвитку літератури. Соціальні зміни, викликані революцією, не одразу вплинули на літературний процес, оскільки письменники, які працювали до революції, завершували роботу над раніше початими творами. Зміни у суспільстві також призвели до виїзду деяких людей, в тому числі письменників, з країни. Західноорієнтована літературна діяльність до революції була в основному організована у творчих спілках лівого спрямування. Жінки-письменниці, здебільшого традиційного релігійного виховання, змогли виявити себе в громадському житті та почали відкрито висловлювати свої ідеї у літературі. Один із визначних романів цього періоду – «بامداد خمار» («Ранок похмілля», 1998) Ф. Хадж Сейєд Джаваді – став бестселером та залишається однією з найуспішніших книг в Ірані. У романі розповідається про історію жінки з аристократичної родини, яка вступає в нерівний шлюб, кидаючи виклик своїй сім'ї. Він ставить під сумнів традиційні концепції нещасливого шлюбу і висвітлює вибір та долю головної героїні в новому контексті [2, с. 137].

Після революції з'явилося багато літературних творів для дітей, які часто були белетризованими біографіями святих та історичних постатей. Ці твори, в основному написані жінками, сполучали їхню професійну роботу у сфері освіти чи соціальних послуг з літературною творчістю [2, с. 138].

Необхідно відзначити, що багато хто з жінок-письменниць, що працюють в Ірані, використовують свій професійний досвід, як педагога чи державного працівника, у своїй творчості. Наприклад, П. Саніє, з великим життєвим досвідом та науковими ступенями в психології та соціології, видала два романи, «سهم من» («Моя доля») та «صدای مخفی» («Прихований голос»), які здобули значний успіх та були перекладені різними мовами. У своїх творах вона

активно використовує свій професійний погляд на сучасне іранське суспільство.

Багато письменниць стикалися з труднощами в публікації своїх творів та відчували потребу в створенні власних видавництв. Наприклад, Ш. Лахіджи заснувала видавництво «روشنگران» («Рошангаран», 1983), спрямоване на публікацію творів, написаних виключно жінками або про жінок.

Літературний процес також відзначається жанром "адабіяте апартемані" або "домашньою літературою", де зосереджено увагу на взаємовідносинах середнього класу міста, особливо між молодими людьми. Цей жанр зазнав критики старшого покоління, але залишається популярним серед молодих читачів [2, с. 139].

Після революції частина письменників, нездатних прийняти зміни в суспільстві, обрали еміграцію, що призвело до формування літератури іранської еміграції. Це відкрило нові горизонти для літературної творчості, дозволяючи письменникам висловлювати свої ідеї без обмежень, характерних для Ірану. Ця література може бути написана мовою країни проживання (французькою, англійською), і хоча вона втратила іранський контекст, вона викликає інтерес як історичний документ [2, с. 141].

1.2. Вплив соціально-політичних змін на іранську жіночу прозу

Збільшення кількості іранських письменниць протягом останнього десятиліття свідчить про суттєві зміни в літературному середовищі. Їхні книги продаються більше, ніж чоловіків, вони використовують просту, але переконливу мову та особисті розповіді про табуйовані теми в Ірані. Жінки-письменниці, історично обмежені, тепер вміло орієнтуються в суспільних і державних обмеженнях, що відображає зміну культурного контексту. Дані романістки часто спираються на особистий досвід, кидають виклик традиційним гендерним ролям і змінюють форму перської літератури. Обмеження урядової цензури та реакція сім'ї додають складності їхньому

творчому процесу, але жінки-романістки продовжують свою діяльність, змінюючи оповідь іранських жінок, надаючи їй сучасного вигляду [86].

При дослідженні впливу соціально-політичних змін варто окремо розглянути кілька історико-культурних факторів, які вплинули на творчість іранських письменниць. По-перше, розвиток прогресивної перської літератури у другій половині XIX століття, спричинений впливом громадських діячів та літераторів Османської імперії, зумовив появу нових жанрових форм та ідей, які відкривали дискусії про роль жінки в суспільстві та культурі. По-друге, твори М. Ф. Ахундова, азербайджанського письменника, які були перекладені на фарсі, вплинули на іранську літературу та привернули увагу до питань пригнічення жінок, свавілля правителів та фанатизму духівництва. По-третє, політичні події, зокрема Конституційна революція початку XX століття, стимулювали активізацію літературної діяльності в Ірані, що призвело до збільшення інтересу до жіночих проблем у суспільстві та культурі. По-четверте, відзначається збільшення інтересу до прози в Ірані після революції 1979 року, коли роман став переважаючим жанром у вираженні соціальних та культурних проблем, включаючи стосунки між статями. Серед інших факторів – поява творів жінок-письменниць Сирії та Єгипту та підтримка іранських письменників-просвітителів з-за кордону [2, с. 29–32, 190].

Багато тем в Ірані вважають табуйованими, як наприклад, обговорення ролі жінок в суспільстві та їх прав. Система обмежень, пов'язаних з гендером, стає причиною соціальної нерівності та обмежує можливості жінок у професійному та особистому розвитку. Ці теми не лише вважаються табуйованими, але і часто піддаються цензурі в Ірані. Влада вживає заходи для обмеження вільного обговорення цих питань, які вона вважає несумісними з офіційними релігійними чи культурними цінностями. Зокрема, засоби масової інформації, які намагаються розглядати табуйовані теми, стикаються з цензурою або санкціями з боку влади. Журналісти та активісти, які намагаються публічно говорити про ці питання, потрапляють під тиск і стають об'єктом переслідувань. Окрім того, інтернет та соціальні мережі також

піддаються контролю, і влада може блокувати чи обмежувати доступ до інформації, що стосується цих тем. Це створює середовище, в якому важко висловлювати альтернативні або критичні погляди на табуйовані питання.

Таким чином, в Ірані існує широка система цензури, яка охоплює політичні, релігійні та соціальні аспекти. Політична цензура в Ірані історично була відома через дві революції – Конституційну у 1906 році та Ісламську у 1979 році. Під урядом Рези Пеглеві та його сина була здійснена спроба модернізації, проте з обмеженням релігійних практик. Була введена сувора цензура на всі культурні продукти, які висловлювали невдоволення чи пропонували альтернативні ідеї. Це призвело до пригнічення діяльності альтернативних політичних партій і спричинило підготовку до Ісламської революції. Отже, політична цензура існувала як за режиму шахів, так і за ісламського режиму. Релігійна цензура в Ірані має глибокі коріння і відслідковується до часів ісламу в країні. Сувора цензура зокрема торкається сфери гендерної рівності, обмежуючи самовираження жінок, та приватності. Змішування релігії та політики під ісламським урядом додатково посилює цензуру, зокрема щодо жіночих рухів. Як наслідок, політична та релігійна цензура спричиняють соціальну та сімейну самоцензуру в іранському суспільстві. Релігійна цензура впливає на гендерні відносини та громадсько-приватні межі, створюючи "гендерно-дихотомічне суспільство", де чоловіки в суспільній сфері, а жінки – у приватній. Ця система також призводить до самоцензури, де індивіди відокремлюються від решти сім'ї, щоб захистити себе та свою сім'ю від можливої шкоди та соціального сорому. Це виражається у відсутності відкритого висловлення конфліктів, скандалів чи особистих інформацій з метою захисту гідності та репутації. Індивідууми також займаються самоцензурою, утримуючись від вираження власних думок та досвіду для уникнення соціальної небезпеки та зневаги. У діаспорі іранські жінки вирішують цю проблему через письменницьку діяльність, завдяки якій описують особистий досвід, і виходять за межі цензури. Цензура в Ірані суттєво вплинула на письменницьку діяльність жінок, викликаючи явище

самоорієнтації. Жінки в діаспорі, звільнені від цензури, створюють літературні твори, що відображають їхні травми та протистояння цензурі, але часто піддаються впливу західної перспективи та політизації [4, с. 44–45; 37; 47, с. 42; 53; 71].

Іранські діаспорні письменниці за кордоном мають свободу слова порівняно з їхніми колегами, які залишилися в країні. Вони можуть вільно висловлювати свої думки та відтворювати табуйовані теми без страху перед цензурою чи переслідуваннями. Знаходячись за кордоном, авторки користуються доступністю видавництв та інформаційних платформ, що дозволяє їм поширювати свої твори. Вони можуть виступати на міжнародних літературних фестивалях, давати інтерв'ю та публікувати свої твори в зарубіжних журналах і газетах. Свобода слова за кордоном дозволяє іранським діаспорним письменницям створювати твори, в яких вони висловлюють свої погляди на табуйовані теми, висміюють суспільні норми чи висловлюють протест проти системних обмежень в Ірані.

Соціальні, політичні, культурні проблеми, про які пишуть іранські діаспорні письменниці, такі як Далія Софер, Джайран Гаган, Зоя Пірзад, Марджан Сатрапі, Азаде Моавені, Раміта Наваї, Сахар Деліджані, Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур включають дискримінацію національних меншин та дискримінацію на релігійному ґрунті, патріархальні норми, політичні репресії, обмеження свободи слова, соціальну нерівність, цензуру, корупцію та порушення прав жінок, що відображає складність і суперечливість сучасного іранського суспільства. Крім того, у своїх творах вони наголошують на важливості обговорення тем, які рідко стають предметом досліджень в іранському суспільстві.

Тема релігійних обмежень та дискримінації національних меншин зустрічається у творчості іранських діаспорних письменниць таких, як Далія Софер [70; 100] та Джайран Гаган [98; 108; 110]. Ці теми викликають особливий інтерес у зв'язку зі складнощами, з якими стикаються іранські письменниці, виступаючи своєрідними свідками або жертвами [58; 98; 100; 101].

Далія Софер – ірано-американська письменниця єврейського походження, яка стала відомою завдяки своєму дебютному роману «The Septembers of Shiraz» («Вересні Ширазу»). Цей роман, написаний англійською мовою, зосереджується на житті сім'ї письменниці в Ширазі під час правління шаха та Ісламської революції, прослідковуючи їхнє життя від Ширазу до Нью-Йорка. Сім'я Софер виїхала з Ірану в 1982 році, коли Далії було 10 років. Батько Далії був затриманий у вересні 1981 року через звинувачення у єврейському походженні у своєму офісі в Тегерані. Служба безпеки іранського уряду вважала його шпигуном Ізраїлю [58; 100].

У романі «Вересні Ширазу» Далія Софер оповідається про трагічну історію заможної єврейської родини в Тегерані невдовзі після Ісламської революції. Назва, хоча спочатку здається надто поетичною, проте слугує зворушливим фоном для насиченої спогадами розповіді. Авторка майстерно переплітає воедино досвід кожного члена сім'ї Амін протягом їхнього найважчого року, створюючи історію, наповнену глибокими емоціями та філософськими роздумами. Сюжет розгортається навколо Ісаака Аміна, успішного ювеліра, що потрапляє у в'язницю просто через свою відмінність від оточуючих його людей. Навіть спроби звинуватити його в шпигунстві на користь сїонізму не вдаються. Однак виявляється, що іранці-мусульмани, з якими він жив поряд протягом багатьох років, ненавидять його та його сім'ю через віру, і ці почуття виявляються після приходу революції [42; 70]. Софер майстерно переплітає розповідь Ісаака з розповідями про його дружину Фарназ, їхню маленьку доньку Шірін, період дорослішання якої співпадає з періодом історичних змін у їхній країні, і яка також відіграє в романі ключову роль, та сина Парвіза, який вивчає архітектуру в Нью-Йорку, живучи там в злиднях. Боротьба сім'ї за виживання, як у в'язниці, так і поза нею, становить суть захоплюючого сюжету. Твір Софер чудово описує чуттєвий досвід її героїв, від кольорів, звуків і запахів екстремальних ситуацій до звичайних, але глибоких моментів повсякденного життя. Роман відображає суть Тегерана невдовзі після революції, зображуючи привілейоване існування сім'ї Амін під час режиму

шаха та подальші проблеми після повалення шахського режиму. Роман стає делікатним, але потужним дослідженням страждань, демонструючи стійкість людського духу. Емоційна сила оповіді в поєднанні з прекрасною прозою Софер робить «Вересні Ширазу» захоплюючим твором, який виходить за межі свого конкретного культурного та історичного контексту [58; 42; 70].

Джайран Гаган – іранська письменниця єврейського походження, професорка, яка проживає у Канаді та викладає в Альбертському університеті на кафедрі релігієзнавства. Вона викладає курси з ісламу та гендеру, ісламського фемінізму, історії сучасної Ісламської держави та всесвітньої історії проституції. На сьогоднішній день Джайран Гаган займається книжковим проектом, який має назву «Red-light Tehran: Prostitution, Islamisms, and the Rule of the Sovereign, 1915-1981» і її останньою публікацією в рамках цього проекту була «The Sovereign and the Sensible: Islam, Prostitution, and Moral Order in Tehran, 1911-1922» [40; 78; 98].

Джайран Гаган у своєму романі «زیر آفتاب خوش خیال عصر» («Під лагідним вечірнім сонцем») оповідає про шлюб між єврейською дівчиною, на ім'я Мона та мусульманином Шахріаром, описуючи проблеми та труднощі, з якими стикається ця пара до та після весілля. Мона, єврейська дівчина, закохується в мусульманського хлопця, вчителя музичного мистецтва на ім'я Шахріар, і не зважаючи на релігійні та культурні відмінності, вона виходить за нього заміж, що приводить до вигнання її з сім'ї, але Мона вибирає залишитися вірною своїй любові, переходячи в іслам та одружуючись з Шахріаром. Хоча на початку Шахріар намагається зрозуміти культуру своєї дружини, з часом ця тенденція зменшується, а його поведінка стає авторитарною. Життя подружжя стає складним, і вони розлучаються через певний час. Мона залишається самотньою, але новина про хворобу матері викликає у неї бажання переглянути своє минуле життя. У романі авторка уникає перебільшень, підходячи до сюжету з нейтральної точки зору. Використання потоку свідомості допомагає зробити оповідь більш вірогідною, а відсутність жорсткого поділу на позитивних та негативних персонажів надає роману глибину. Крім того, у книзі вражає

відсутність культурної однорідності у родин Мони та Шагріяра, що призводить до непорозумінь і неврегульованих конфліктів. Авторка реалістично змальовує взаємини між культурами та релігіями, підкреслюючи, що вони можуть стати важливою перепорою для сімейного щастя. Заснований на реаліях іранського суспільства, твір висвітлює питання національних меншин та релігійних спільнот, які рідко стають предметом досліджень [97; 108; 110].

Окрім дискримінації євреїв, в іранському суспільстві з труднощами також стикаються вірмени, як, наприклад, соціокультурна асиміляція. Вплив іранської культури та мови призводить до втрати традицій і культурної самоідентифікації серед вірменського населення. Отже, однією з головних проблем є збереження культурної та мовної ідентичності. Крім того, постає питання збереження релігійної ідентичності, оскільки вірмени сповідують християнську віру, і таким чином життя в мусульманському суспільстві ставить їх перед рядом проблем, пов'язаних з їхнім релігійним статусом та культурною відмінністю. Іранська письменниця вірменського походження Зоя Пірзад у своїх творах висвітлює складні аспекти життя в мультикультурному суспільстві [88]. Вона створює вражаючі літературні образи, які розкривають внутрішній світ своїх персонажів, їхні почуття, переживання та боротьбу з соціальними проблемами. З. Пірзад у своїх творах часто звертається до теми ідентичності, міжетнічних відносин, а також проблеми адаптації та взаєморозуміння між культурними групами, в основному вірмен. Її роботи допомагають читачам краще зрозуміти та оцінити складність та різноманіття іранського суспільства через призму вірменської громади. Будучи вірменського походження, З. Пірзад збагачує іранську літературу своїм унікальним поглядом на світ та вмінням передати глибокі емоції та реалії життя в контексті культурного різноманіття. Її твори спонукають до роздумів про значення толерантності, взаєморозуміння та миру у сучасному світі. Серед визначних творів письменниці на зазначену тематику – роман «چراغها را من خاموش می‌کنم» («Світло вимкну я») та оповідання «یک روز مانده» («Один день до Пасхи») [6; 88]. Хоча дані твори є суто соціально-побутовими, тим не менш в них розкрита тема культурної асиміляції

вірменської меншини в іранському суспільстві. У романі «Я вимкну лампу» розповідається про життя декількох вірменських сімей, що живуть в місті Абадан, які в основному є працівниками нафтової компанії. Оповідачкою цієї історії є вірменка, на ім'я Кларіс Айвазян, яка розповідає про свої родинні відносини, дітей-близнюків та їхній емоційний світ. Одна з центральних тем цього твору – спроби адаптуватися до оточуючого середовища. Основна тема роману полягає в одноманітності життя домогосподарки та втоми від цього процесу, а також у її закоханості у сусіда, який, як вона вважає, принесе їй краще життя, а також у соціальних уявленнях людей того часу [6; 96]. В оповіданні «Один день до Пасхи» розповідається про вірменина Едмунда, який має вирішити дилему, чи дати згоду на шлюб своєї доньки з хлопцем-мусульманином. Він розмірковує, як це вплине на її життя та особистість. Паралельно з цим герой занурюється в дитячі спогади про шкільні роки, свою подругу-мусульманку Тахере, дочку шкільного двірника, з якою ніхто з вірменських дітей не спілкувався, дитинство власної доньки та її навчання в школі, свою дружину. І в думках, і в реальності Едмонд часто повертається на береги Каспійського моря, де пройшло його дитинство. Ключові події в книзі як дитинства, так і дорослого життя головного героя відбуваються за кілька днів до Великодня. Головний герой блукає вулицями Тегерана, думаючи, що подарувати нареченому своєї доньки Аленуш на весілля. Основними темами оповідання є шлюб між двома людьми двох різних релігій та збереження вірменської ідентичності в Ірані [72; 99].

Серед видатних іранських письменниць, які порушують соціально-політичні питання та знаходяться у діаспорі, також варто згадати Марджан Сатрапі, Азаде Моавені, Раміту Наваї, Сахар Деліджані, Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур.

Марджан Сатрапі – ірано-французька художниця, ілюстраторка, авторка коміксів, сценаристка і режисерка. Відома своїм феміністичним графічним романом «Persepolis» («Персеполіс»), який був екранізований у 2007 році, і у якому йдеться про історію дитинства іранської дівчинки під час Ісламської

революції 1979 року та Ірансько-іракської війни. Твір відображає життя в Ірані під режимом Хомейні, цензуру, обмеження свободи слова та прав жінок. Авторка відкрито порушує соціально-політичні теми через просту, але потужну мову графічного мистецтва [43; 44].

«Персеполіс» Марджан Сатрапі – це яскраві мемуари та історичний опис бурхливої політики Ірану ХХ століття. Формат коміксів є прикладом постмодерної тенденції написання автобіографій, коли художники використовують ілюстрації, щоб досліджувати свідомість і в той же час передавати історичну оповідь. Подібно до «Маус» Арта Шпігельмана, авторка М. Сатрапі поєднує політичну історію з особистими мемуарами, зображуючи потрясіння в Ірані через історію власної родини. Головна героїня Марджі виросла в радикально налаштованій сім'ї в Тегерані, долаючи лицемірство свого оточення, що складається з представників середнього соціального класу.

Історія розгортається на тлі Іранської революції та війни з Іраком. Письменниця М. Сатрапі вміло вловлює цинізм, викликаний життям в обложеному місті, і вплив війни на людей. Кульмінація настає, коли батьки Марджі вирішують відправити її за кордон після того, як ракета знищила сусідній будинок, убивши друга. Книга завершується драматичною сценою, коли Марджі залишає своїх батьків у розпачі в аеропорту. Стиль малювання М. Сатрапі сміливий і яскравий, поєднуючи елементи Сходу та Заходу в штучно-наївній манері. Розповідь, сповнена драматизму та дотепу, відкриває унікальний погляд на історію Ірану та проблеми, з якими стикається його урбанізована еліта перед обличчям диктатури та війни [64]. «Персеполіс» розповідає історію політичної та культурної трансформації Ірану через рефлексію молодої дівчини Марджі. У книзі яскраво зображені моменти радості та горя, майстерно представлені через прості, але потужні ілюстрації. Подорож Марджі починається з адаптації до нової Ісламської Республіки після революції, де її школа підтримує режим, а її батьки протестують. Оскільки життя стає дедалі обмеженішим, батьки відправляють Марджі до Австрії в чотирнадцять років, що призводить до боротьби за новознайдену незалежність.

Її повернення до Ірану виявилось складним, з обмеженими можливостями для жінок і країною, розтертою війною. Вражаючі ілюстрації Марджі торкаються таких складних тем, як носіння хіджаба, фемінізм, неоколоніалізм і фундаменталізм. Книга підкреслює репресивну природу автократичного режиму Ірану та контроль, який він запроваджує. Переважає символізм, чорно-біла графіка відображає сприйняття світу Марджі. Книга спрощує складні теми, використовуючи простий стиль, заохочуючи читачів розпізнавати різні істини. Протягом усього роману Марджі разом з іншими іранськими жінками протистоїть патріархату через соціально неприйнятні рішення, захоплюючи ідеали, що розвиваються, і акти опору [44; 57; 64; 71].

Азаде Моавені – ірано-американська письменниця, журналістка і науковець. Раніше вона була директором програми «Гендер і конфлікти» Міжнародної кризової групи, нині працює на кафедрі журналістики в Інституті журналістики імені Артура Л. Картера Нью-Йоркського університету [8; 9]. Азаде Моавені є автором чотирьох книг, у тому числі бестселера «Lipstick Jihad» («Помадний джихад») і відомої книги «Honeymoon in Tehran: Two Years of Love and Danger in Iran» («Медовий місяць в Тегерані»), яка отримала позитивні відгуки від літературних критиків. Книга «Помадний джихад» розповідає про подорож американки іранського походження, яка намагається знайти свою ідентичність в США після того, як її сім'я втекла з Ірану під час Ісламської революції 1979 року. Проживаючи за межами своєї батьківщини, вона зіткнулася зі складнощами у визначенні себе в основному через те, що вона не могла відвідати Іран через небезпеку. У 1999 році авторка, Азаде Моавені, повернулася до Ірану як єдиний американський журналіст, який жив у Тегерані під час значних політичних реформ, що надало їй перевагу над іншими журналістами. Її досвід упродовж двох років роботи стрингером журналу Time в Ірані ліг в основу її книги «Помадний джихад». Нереалістичні сподівання письменниці А. Моавені щодо швидкої асиміляції та очікування падіння режиму призвели до розчарування. Незважаючи на перші ознаки реформи з обранням президента Хатамі, політичні зміни стагнували. Мемуари,

однак, більше зосереджені на особистій боротьбі та відчуженні А. Моавені, ніж на всебічному портреті іранського суспільства. Хоча А. Моавені красномовно пише про свій досвід, мемуари могли б бути більш проникливими, якби вона зосередилася на спостереженні та розумінні життя оточуючих, а не на своїй особистій скруті [16; 35; 41; 63, с. 38-54].

Книга «Медовий місяць в Тегерані», мрачніша за «Помадний джихад», відображає песимізм Моавені щодо поступових реформ, посилений обранням Махмуда Ахмадінежада у 2005 році. Незважаючи на обмежувальні заходи Ахмадінежада, пробіски відкритості суспільства зберігаються, виявляючи невпевненість влади щодо прийняття демократії.

Авторка глибше заглиблюється в проблеми, з якими мають справу жінки в країні. Зіткнувшись із незапланованою вагітністю та незаконністю дошлюбного статевого зв'язку, письменниця справляється з обмеженнями уряду, навіть із обмеженнями щодо вибору імені для своєї дитини. У Тегерані, де кесарів розтин вважається сучасним методом для полегшення пологів, знайти лікаря для природних пологів стає проблемою. Політичні зміни приносять труднощі, суворіший дрес-код і посилений нагляд за суспільною мораллю. Зіткнувшись із цими проблемами, авторка, як і багато інших, вирішує залишити Іран. Книга пропонує захоплюючий погляд на життя в Ірані приблизно у 2005 році, досліджуючи різні аспекти життя: від макіяжу до шлюбних контрактів і материнства, особливо з точки зору жінки [16; 35].

Раміта Наваї — британсько-іранська журналістка, продюсерка документальних фільмів і письменниця, лауреатка премій "Еммі" та Роберта Ф. Кеннеді. Раміта Наваї працює кореспонденткою і має досвід репортажів з понад сорока країн, де вона здобула репутацію висококваліфікованої журналістки, здатної працювати в найскладніших умовах [59].

Книга «City of Lies: Love, Sex, Death and the Search for Truth in Tehran» («Місто брехні») Раміти Наваї – це захоплююче зображення темної сторони Тегерана на тлі політичної кризи і особистих потрясінь під час правління Махмуда Ахмадінежада на початку 2000-х років. Книга розповідає про вісьмох

іранців, які живуть на вулиці Валі-Аср, символічній вулиці, яка відображає гострий розкол в іранському суспільстві. У міру того, як їхні історії розповідаються, теми таємниць, кохання та виживання виникають серед міста, яке страждає від корупції, нерівності та прихованої боротьби його громадян [51; 59; 60]. Наваї заглиблюється в табуйовані теми, такі як наркотики, дошлюбний секс, сексуальна орієнтація та права ЛГБТ-спільноти, розкриваючи прагнення молоді, що обмежена суспільними нормами. Проза книги вражає, підносячи її за межі типового репортажу. Структура книги обертається довкола двох тем, які вільно витримані. По-перше, читач спостерігає за життям уздовж Валі-Аср, вулиці, що представляє контрасти Тегерана. Спускаючись з півночі, відчувається зміна достатку на бідність. Вулиця Шуш, що біля залізничного депо, стає яскравою сценою, що зображує міське пекло з розваленими будинками та різними персонажами. Другою темою Р. Наваї є обман. Авторка наголошує на необхідності брехати, щоб вижити в Тегерані. Книга розкриває різкий контраст між суспільними очікуваннями та діями окремих людей, демонструючи випадки обману заради виживання. Протягом усієї книги Р. Наваї вміло сплітає воедино життя різних персонажів, розкриваючи складну мережу таємниць, брехні та боротьби за виживання, які пронизують суспільство Тегерана. Від взаємопов'язаних оповідей таких персонажів, як Парі, молода жінка, яка потрапила в пастку проституції, до Ширін, журналістки, яка розслідує корупцію, Р. Наваї викриває всепроникний вплив корупції та зловживань на життя вразливих верств населення. Через їхні історії вона висвітлює теми стійкості, мужності та рішучості, коли звичайні люди борються за зміни та особисте спасіння, як наприклад, Садек, колишній революціонер, який став урядовим інформатором, якого переслідує його минуле; Нахід, яка потрапила в пастку шлюбу без кохання і кохає іншого чоловіка; Лейла, наркоманка та повія; та Алі, молодий гей, який бореться проти суспільних норм.

Проза Р. Наваї яскраво оживляє Тегеран, описуючи його жваві вулиці та досліджуючи життя персонажів, які борються з власними прихованими

таємницями. Як колишній кореспондент у Тегерані, Р. Наваї збирала історії традиційних сімей і темного світу Тегерана, таким чином вона малює тонкий образ красивого та жорстокого міста, де політичні інтриги та зрада перетинаються з особистими бажаннями та прагненнями. Герої живуть у ворожому оточенні, завжди на сторожі загроз і наслідків, оскільки режим розправляється з інакодумством і свободою вираження поглядів [23; 24; 51]. Незважаючи на зображення головних вад іранського суспільства, книга «Місто брехні» критикується в Ірані [102; 109].

Окреме місце в іранській діаспорній літературі займає тема політичних в'язнів та політичних репресій. Американко-іранська письменниця Сахар Деліджані у своєму дебютному романі, що вийшов друком у 75 країнах і перекладений 28 мовами, «Children of the Jacaranda Tree» («Діти дерева Джакаранди») розкриває цю тему через оповідь про особисту трагедію своєї сім'ї. В романі вона описує життя своїх батьків та родичів, які стали жертвами політичних репресій в Ірані після Ісламської революції 1979 року [65; 66; 39]. Батьки головної героїні, як і батьки авторки, були ув'язнені через політичні переконання у в'язниці Евін в Тегерані, де народилася С. Деліджані. Складна доля емігрантки Сахар Деліджані, яка спочатку переїхала до Італії, а потім до США, суттєво вплинула на її літературну творчість. Роман «Діти дерева Джакаранди» є суто автобіографічним і охоплює події з 80-х років ХХ століття. Роман відображає реалії політичного режиму в Ірані, зокрема в той період, коли країна переживала політичну нестабільність. Твір розглядає тему еміграції і втрати батьківщини через політичні репресії та нестабільність в країні. Головні персонажі стикаються з важливим дилемами та їх наслідками, будучи змушеними шукати свою ідентичність та самовизначення в нових умовах, що створює конфлікти між їхніми особистими бажаннями та збереженням традицій. Крім того, Сахар Деліджані досліджує вплив травматичних подій на сімейні відносини та особистий розвиток персонажів. Вона розкриває, як минулі події можуть вплинути на психологічне здоров'я та динаміку взаємин у майбутньому. Вона розглядає трагічні наслідки політичних репресій на рівні

особистого досвіду, показуючи, як вони вплинули на життя і долі окремих людей. Письменники, митці та інші представники інтелігенції стикаються з політичним тиском та репресіями через висловлення політичних переконань чи критику влади, але пересічні іранці також, як відомо, засуджуються до тюремного ув'язнення за антирежимну агітацію чи невизнання офіційної ісламської ідеології. Роботу Деліджані хвалять за її глибину та емоційний резонанс, що охоплює складність історії Ірану, не спрощуючи її для англомовної аудиторії [21; 22; 26; 30; 39; 50].

Висновки до першого розділу

Отже, історія розвитку іранської жіночої літературної традиції визначається складною взаємодією політичних, соціальних та культурних чинників. Таким чином, література є не лише мистецтвом, а й репрезентацією життя іранських жінок в різні періоди історії. Загалом, іранська сучасна жіноча проза стала важливим інструментом для висвітлення та розуміння соціокультурних змін в Ірані. Розвиток цього напрямку літератури віддзеркалює вплив фемінізму, Ісламської революції та соціокультурних трансформацій у країні. Такий аналіз дозволяє краще розуміти роль жінок у літературі та суспільстві Ірану та їхній внесок у формування сучасної культурної та літературної картини країни.

Історія розвитку іранської сучасної жіночої прози має глибокі корені та складну динаміку. Розглянуті етапи відображають різноманітні аспекти соціально-політичних змін в Ірані та їх вплив на самовираження жінок у літературі.

Іранські діаспорні письменниці у своїх творах глибоко аналізують та висвітлюють складні аспекти іранського суспільства, які рідко стають предметом дослідження. Релігійні обмеження, дискримінація національних меншин, соціальна нерівність, а також проблеми, пов'язані з політичним режимом, цензурою та обмеженнями свободи слова, виступають як ключові теми їхніх творів. Письменниці, такі як Далія Софер, Джайран Гаган, Зоя

Пірзад, Марджан Сатрапі, Азаде Моавені, Раміта Наваї та Сахар Деліджані доповнили світову літературу своїми творами, які використовують історичний контекст та особистий досвід для розкриття проблем іранського суспільства.

Письменниця Далія Софер досліджує життя єврейської родини в Ірані під час політичних змін та Ісламської революції. Джайран Гаган розглядає тему міжрелігійного шлюбу та проблеми, з якими стикаються єврейські жінки в іранському суспільстві. Зоя Пірзад досліджує соціальні проблеми та психологічні аспекти життя вірмен в Ірані. Марджан Сатрапі оповідає про іранську історію через переживання дитини під час ірано-іракської війни та революції, звертаючи увагу на обмеження прав жінок. Азаде Моавені досліджує прагнення іранців бути вільними у своєму виборі та не підпорядковуватися суспільним догмам. Раміта Наваї вивчає цілий спектр тем: наркотики, дошлюбний статевий зв'язок, сексуальна орієнтація та права ЛГБТ-спільноти, вплив політичних угруповань на молодь та їх вибір, корупція, брехня заради виживання. Сахар Деліджані розглядає політичні репресії та проблему адаптації іранців закордоном через вимушену еміграцію. Отже, теми, такі як свобода жінок, релігійна толерантність, міжкультурні взаємини та труднощі знаходження ідентичності в діаспорі, стають важливими аспектами їхніх творів.

Дані літераторки не лише розкривають проблеми, але й пропонують альтернативні погляди, або використовують свої твори як форму опору владі та соціокультурним обмеженням. Вони розкривають глибокий рівень складнощів, з якими стикаються жінки та національні меншини в іранському суспільстві, а їхні твори служать інструментом для подолання культурних бар'єрів і підвищення усвідомленості щодо невиправданих обмежень. До того ж вони спонукають читачів до обговорення не лише конкретних проблем іранського суспільства, але й загальних питань свободи та справедливості.

Загалом, іранська сучасна жіноча проза є важливим інструментом для висвітлення та розуміння соціокультурних змін в Ірані. Розвиток іранської сучасної жіночої прози у контексті гендерної проблематики є результатом

впливу фемінізму, ісламської революції та соціокультурних трансформацій у країні.

РОЗДІЛ 2. ІДЕОЛОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ТВОРЧОСТІ АЗАР НАФІСІ

2.1. Еволюція літературного шляху Азар Нафісі

Азар Нафісі – іранська письменниця, літературний критик і професор, відома своїми гострими мемуарами та змістовними дослідженнями ролі літератури в суспільстві.

Азар Нафісі народилася у грудні 1955 року (за іншими даними – приблизно 1950-ті роки) в Тегерані, Іран. Вона виросла у видатній родині іранських інтелігентів, глибоко залучених до активної політичної діяльності в Ірані. Її батько, Ахмад Нафісі, обіймав посаду мера Тегерана з 1961 по 1963 рік. Ахмад Нафісі став наймолодшим чоловіком, який коли-небудь обіймав цю посаду на той момент. Після звільнення з посади він був ув'язнений на чотири роки за сфабрикованими звинуваченнями, після чого його визнали невинним. Її мати, Нежат Нафісі, була активісткою за права жінок та політиком. У 1963 році її мати стала членом першої групи жінок, обраних до Ісламської Консультативної ради Ірану. Вона була однією з перших шести жінок, які пройшли до парламенту після того, як це стало законним у той рік [10; 11; 15; 105]. Її дядько, Саїд Нафісі, був відомим іранським вченим, письменником та поетом [14]. Азар Нафісі виросла в середовищі, де дискусії про літературу, політику та соціальні проблеми були звичайною справою.

Азар Нафісі виросла в Тегерані, але у віці тринадцяти років вона переїхала до Ланкастера, Англії, щоб закінчити навчання [10]. Пізніше вона переїхала до Швейцарії, а потім, у 1963 році, на короткий час повернулася до Ірану.

У віці вісімнадцяти років Нафісі вийшла заміж за свого першого чоловіка і переїхала з ним до Сполучених Штатів Америки, де він завершував навчання в університеті. Пара оселилася в штаті Оклахома, але через чотири роки Азар Нафісі розлучилася з ним [11; 61].

Вона здобула ступінь бакалавра та магістра з літератури в Університеті Оклахоми. Пізніше вона захистила докторську дисертацію з англійської та американської літератур в Університеті Оклахоми. Під час свого навчання в університеті Азар Нафісі долучилася до підтримки революції в Ірані, сподіваючись, що зміна режиму сприятиме захисту права людини. Саме завдяки цій діяльності А. Нафісі познайомилася зі своїм другим чоловіком, інженером-будівельником, на ім'я Біджан Надері. Пара одружилася в 1977 році, коли вони ще проживали в США [61].

Після закінчення навчання А. Нафісі повернулася до Ірану у 1979 році і працювала викладачкою англійської літератури в Тегеранському університеті [11; 61]. Однак за нового режиму вона зіткнулася з посиленням цензури та обмеженнями академічної свободи, які були накладені урядом Ірану після Ісламської революції 1979 року. Як згадує письменниця:

«We only returned to Iran in 1979, just as the Shah was toppled in the Islamic revolution. I remember arriving at the airport, seeing all the revolutionary guards with guns searching people for alcohol, and realising this was not my home any more. My only home was the portable one I had built with books. Almost immediately we fell into demonstrations. On 8 March, 1979, tens of thousands of women took to the streets across Iran against Ayatollah Khomeini's introduction of mandatory veils, with the slogan: "Freedom is neither western nor eastern, freedom is global».

«Ми повернулися до Ірану лише в 1979 році, коли режим шаха було повалено під час Ісламської революції. Я пам'ятаю, як приїхала в аеропорт, побачила усіх вартових революції зі зброєю, які обшукували людей на наявність алкоголю, і зрозуміла, що це вже не мій дім. Мій єдиний дім – пересувний, який я створила із книжок. Майже відразу ми потрапили на демонстрації. 8 березня 1979 року десятки тисяч жінок вийшли на вулиці Ірану проти запровадження обов'язкового носіння хіджаба аятолою Хомейні з гаслом: «Свобода ані західна, ані східна, свобода глобальна» [10].

У 1981 році її звільнили з Тегеранського університету за відмову носити обов'язковий хіджаб. Пізніше, під час періоду лібералізації, вона почала

викладати в Університеті імені Алламе Табатабаї [11; 12]. У 1995 році Нафісі звільнилася з Університету імені Алламе Табатабаї [34].

З 1995 по 1997 рік А. Нафісі організувала зустрічі для кількох студенток у своєму будинку щочетверга вранці. Під час цих зустрічей вони обговорювали становище жінок у постреволюційному іранському суспільстві та вивчали літературні твори, включаючи "суперечливі" роботи, такі як «Лоліта» та «Мадам Боварі», а також романи Ф. Скотта Фіцджеральда, Генрі Джеймса та Джейн Остін, намагаючись зрозуміти та інтерпретувати їх з іранської перспективи [11; 15; 34].

У 1997 році вона звільнилася з посади викладача та зрештою покинула Іран, де прожила 18 років після революції, разом із чоловіком, щоб емігрувати до Сполучених Штатів. Зараз проживає з родиною в США. Вона продовжила свою викладацьку кар'єру та стала викладати у різних установах, включаючи Школу передових міжнародних досліджень Пола Нітце в Університеті Джона Гопкінса. Досвід Нафісі в Ірані та її міркування про літературу в часи значних соціально-політичних змін лягли в основу її мемуарів «Читаючи "Лоліту" в Тегерані». Успіх мемуарів призвів до того, що Азар Нафісі стала відомою публічною особою і почала активно виступала на публічних заходах. Крім того, вона почала писати статті для таких видань, як The New York Times, The New Republic, Washington Post та The Wall Street Journal, і брати участь у радіо- та телевізійних програмах. Її стаття, опублікована в журналі The New Republic (22 лютого 1999 року), пізніше була перевидана кількома мовами. Вона також написала новий вступ до повісті «Хаджі-Мурат» Л. Толстого, опублікованої в серії Modern Library Classics, а також вступ до книги «دایی جان ناپلئون» («Дядько Наполеон») Іраджа Пезешкзада, що вийшов у світ у видавництві Modern Library у квітні 2006 року. Крім того, вона опублікувала книгу для дітей "BiBi and the Green Voice" (з ілюстраціями Софі Беніні П'єстромарчі), перекладену на італійську мову та іврит [12; 13; 90].

Азар Нафісі також була ініціатором та першим директором проєкту «Діалог» в Інституті зарубіжної політики університету Джона Гопкінса, мета

якого просувати ідеї демократії та права людини в мусульманських країнах, а також сприяти взаєморозумінню між мусульманами та жителями Заходу. З 2006 року вона є науковим співробітником Школи передових міжнародних досліджень Пола Нітце в Університеті Джона Гопкінса, Школи дипломатичної служби Едмунда А. Волша в Джорджтаунському університеті та Оксфордського університету. Нафісі проживає у Вашингтоні, округ Колумбія, зі своєю сім'єю [13; 61]. Вона отримала громадянство США лише у 2008 році [14].

Дана коротка біографія є лише вступом до глибшого огляду її літературного життя, яке розкриває багато цікавих аспектів її творчості та впливу на сучасну літературну картину. Літературна кар'єра Азар Нафісі характеризується її дослідженням таких тем, як свобода, ідентичність та сила літератури долати культурні та політичні перепони. Вона найбільш відома своїми мемуарами «Reading Lolita in Tehran: A Memoir in Books» («Читаючи "Лоліту" в Тегерані»), які стали міжнародним бестселером після публікації у 2003 році. Дана книга була бестселером The New York Times протягом 34 тижнів, із загальним продажем понад 1,5 мільйона примірників, і була перекладена на 32 мови [34]. Мемуари розповідають про те, як Нафісі викладала англійську літературу групі студенток у постреволуційному Ірані, і в них досліджується трансформаційна сила літератури у складні часи.

Поміж іншим, книга отримала різноманітні літературні нагороди, такі як літературна премія Prix du Meilleur Livre Étranger («Премія за найкращу іноземну книгу»), нагорода Non-fiction Book of the Year Award («Премія «Нон-фікшн книга року») від Booksense, літературна премія Frederic W. Ness Book Award, літературна премія Latifeh Yarsheter, літературна премія Grand Prix des Lectrices de Elle («Гран-прі читачів журналу «Elle») та нагорода за досягнення від Американського фонду імміграційного права. Крім того, книга була фіналістом премії PEN/Martha Albrand за мемуари. У 2006 році вона отримала Persian Golden Lioness Award («Премія «Перська золота левиця») з літератури, яку вручає Всесвітня академія мистецтв, літератури та медіа. Більше того, у

2009 році «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» було визнано однією зі «100 найкращих книг десятиліття» за версією The Times (Лондон) [11; 13; 14; 28].

Після успіху мемуарів «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» А. Нафісі продовжила багато писати та публікувати про літературу та суспільство. Інші її відомі роботи включають «Речі, про які я мовчала», мемуари, які заглиблюються в історію її родини та соціально-політичний контекст Ірану, і «Республіка уяви: Америка в трьох книгах», яка досліджує американську ідентичність крізь призму класичної американської літератури.

Азар Нафісі займається науковою діяльністю у галузі літературознавства та культурології, досліджуючи різноманітні аспекти сучасної літератури та культурних явищ. Вона аналізує твори відомих письменників, досліджує вплив літературних творів на суспільство та культурні процеси, проводить огляди творчості видатних митців та розробляє власні концепції ідеологічного та естетичного спрямування в сучасній літературі. Таким чином, науковий доробок літераторки складається з ряду статей, присвячених сучасній літературі та культурі Ірану, деякі з яких: "دوستان واقعی ناباکوف به ترجمه آثارش وفادار" «Справжні шанувальники Набокова залишаються вірними перекладам його творів»), "آن دنیای دیگر" («Той інший світ»), "وفادار به افسانه" («Вірний легенді»), "نقد ادبی: اندر باب نقش بازی در داستان (برداشتی از «آقای نویسنده تازه کار» اثر بهرام" «Літературна критика: Роль ігор в повісті (уривок із «Пан письменник тільки почав писати» Бахрама Садегі)»), "نقد کتاب: در پناه پنجره (یادی از فروغ فرخزاد)" («Рецензія на книгу: Під вікном (спогад про Форуг Фаррохзад)»), "نشستی با عباس" «Зустріч з Аббасом Кіаростамі»), "نقد ادبی: دریافتی از بوف کور" («Літературна критика: «Сліпа сова»), "واقعیت در رمان مدرن" («Проблематика «Сліпої сови»), "شهرزاد و" «Уява і деструкція: фантастика і громадянська свідомість»), "شنونده اش: گفتگو و ساختار دموکратیک رمان" «Очуднення в літературі») [89; 107].

У своїх статтях та оглядах Азар Нафісі робить аналітичний огляд літературних творів. Її роботи охоплюють такі теми, як важливість відповідності перекладеного тексту першоджерелу, роль міфів у літературі та культурі, аналіз літературних технік та тематик, критика та огляд творчості видатних іранських митців, таких як Форуг Фаррохзад, Бахрам Садегі, Аббас Кіаростамі, Садек Гедаят, а також розуміння сучасних реалій у літературі. Її наукова діяльність є значущим внеском у розвиток літературознавства та культурології Ірану.

Окрім письменницької діяльності, А. Нафісі читає багато лекцій та викладає курси літератури в університетах Сполучених Штатів [13]. Вона є пристрасним захисником свободи вираження думок і прав жінок, і її роботи отримали численні нагороди та відзнаки за проникливість, новаторство і літературну віртуозність [11].

У 2011 році їй була присуджена Міжнародна премія Фонду Крістобаля Габаррона за її "рішучий і сміливий захист людських цінностей в Ірані та її зусилля, спрямовані на підвищення обізнаності через літературу щодо ситуації, з якою стикаються жінки в ісламському суспільстві" [11; 12].

Варто зазначити, що письменниця також була нагороджена премією Бенджаміна Франкліна за творчість у 2015 році. Крім цього, їй були присуджені почесні докторські ступені від Університету Саскеханни (2019), Помонського коледжу (2015), коледжу Маунт-Голіок (2012), Університету Сетон-Хілл (2010), Гаучер-коледжу (2009), Бард-коледжу (2007), Рочестерського університету (2005) та Назаретського коледжу [12].

Загалом, літературний внесок Азар Нафісі справив значний вплив на читачів у всьому світі, ініціюючи важливі дискусії про літературу, культуру та індивідуальний досвід кожної людини. Її твори продовжують надихати читачів досліджувати силу літературних творів в подоланні труднощів нашого світу.

2.2. Соціально-політичні аспекти творчості Азар Нафісі

Протягом останніх кількох десятиліть голос Азар Нафісі став одним з найвпливовіших голосів у літературі, зосереджуючи увагу на іранському суспільстві, культурі та політиці. Її роботи, в яких вона розкриває теми свободи, цензури, еміграції, ідентичності та впливу літератури на формування особистості, поєднують у собі елементи мемуарів, літературної критики та громадського коментаря, пропонують читачам унікальний погляд на життя в Ірані та за його межами [13].

Азар Нафісі отримала міжнародне визнання завдяки публікації мемуарів «Reading Lolita in Tehran: A Memoir in Books» («Читаючи "Лоліту" в Тегерані»). Мемуари розповідають про досвід Азар Нафісі як професора літератури в Тегерані та про те, як вона веде таємні уроки літератури для молодих жінок у післяреволюційному Ірані. Через огляд літератури у своїх мемуарах А. Нафісі розглядає різні соціально-політичні проблеми в післяреволюційному Ірані [13; 90].

А. Нафісі обговорює проблеми, з якими стикаються представники інтелігенції Тегерану та освітяни, особливо жінки, у середовищі, де на академічну та інтелектуальну свободи урядом накладені суворі обмеження. Накладання суворих ідеологічних обмежень та цензури на освіту обмежує здатність професорів брати участь у відкритих дискусіях і сприяти розвитку критичного мислення у студентів. Вивчаючи літературу, особливо заборонену західну класику, таку як твори Володимира Набокова, зокрема «Лоліта», «Запрошення на страту» та «Блідий вогонь», «Гордість та упередження» Джейн Остін, «Трагічна муза» Генрі Джеймса, «Великий Гетсбі» Ф. Скотта Фіцджеральда, «Герцог» та «Грудень декана» Сола Беллоу, А. Нафісі підкреслює трансформаційну силу літератури та мистецтва у складні часи. Акт читання та обговорення літератури стає формою опору та засобом збереження інтелектуальної та емоційної свободи [29, с. 504–508]. Як пише сама Азар Нафісі:

«You don't read Gatsby, I said, to learn whether adultery is good or bad but to learn about how complicated issues such as adultery and fidelity and marriage are. A great novel heightens your senses and sensitivity to the complexities of life and of individuals, and prevents you from the self-righteousness that sees morality in fixed formulas about good and evil... Do not, under any circumstances, belittle a work of fiction by trying to turn it into a carbon copy of real life; what we search for in fiction is not so much reality but the epiphany of truth».

«Ви не читаете «Великого Гетсбі», як я сказала, щоб дізнатися, чи добре, чи погано зраджувати, але щоб дізнатися про те, наскільки складними є питання, такі як зрада, вірність та шлюб. Великий роман розвиває ваші почуття та чутливість до складнощів як життя, так і проблем окремих людей, і заважає вам бути самовпевненими, бачачи мораль у фіксованих догмах про добро і зло... Ні в якому разі не нехуйте роллю художнього твору, намагаючись зробити його копією реального життя; те, що ми шукаємо в художній літературі, це не стільки реальність, скільки відкриття істини» [49, с. 88].

Отже, літераторка підкреслює важливість літератури як засобу відображення не просто реальності, а істини. Література надає глибоке розуміння складних життєвих проблем.

У мемуарах висвітлюється вплив Ісламської революції на права жінок в Ірані. Нафісі описує, як жінки стикаються з гендерною дискримінацією в різних аспектах життя, включаючи освіту та працевлаштування, в результаті дотримання консервативних ісламських цінностей. Вона обговорює обмеження свободи жінок, такі як обов'язкове носіння хіджаба та обмеження на їхню участь у суспільному житті [87, с. 38–40]. Повернення хіджаба розглядається як символ перемоги революції, аніж атрибут ісламської доктрини:

«From the beginning of the revolution there had been many aborted attempts to impose the veil on women; these attempts failed because of persistent and militant resistance put up mainly by Iranian women. In many important ways the veil had gained a symbolic significance for the regime. Its reimposition would signify the

complete victory of the Islamic aspect of the revolution, which in those first years was not a foregone conclusion»

«З самого початку революції було багато невдалих спроб змусити жінок носити хіджаб; ці спроби провалилися через наполегливий і бойовий опір, здійснюваний головним чином іранськими жінками. У багатьох важливих аспектах хіджаб набув символічного значення для режиму. Його повторне введення означало б повну перемогу ісламського аспекту революції, що в ті перші роки не була очевидною для нас» [49, с. 74]. Отже, Азар Нафісі стверджує, що вплив політичного режиму на життя іранців проявляється у використанні хіджаба як інструмента влади:

«She resented the fact that her veil, which to her was a symbol of scared relationship to god, had now become an instrument of power, turning the women who wore them into political signs and symbols»

«Вона відчувала образу через те, що її хіджаб, який вона розглядала як символ побожності, тепер став інструментом влади, перетворюючи жінок, які його носили, на політичні знаки та символи» [49, с. 68].

До того ж А. Нафісі досліджує повсюдну цензуру, запроваджену урядом Ірану, яка впливає на літературу, мистецтво та інші форми вираження. Вона досліджує, як іранський уряд прагне контролювати та формувати культурні наративи, часто шляхом прибирання чи спотворення аспектів літературної та мистецької спадщини країни. Літераторка розмірковує про важливість літератури як форми опору та засобу збереження особистої ідентичності в умовах репресій, зокрема культурних. У романі досліджується, як держава контролює наративи й прагне сформувати громадську думку за допомогою цензури та придушення інакодумців. А. Нафісі розкриває, як політична ідеологія Ісламської Республіки Іран впливає на особисте життя людей. А. Нафісі наголошує на цьому неодноразово:

«Unable to decipher or understand complications or irregularities, angered by what they considered betrayals in their own ranks, the officials were forced to impose their simple formulas on fiction as they did on life. Just as they censored the colors

and tones of reality to suit their black-and-white world, they censored any form of interiority in fiction; ironically, for them as for their ideological opponents, works of imagination that did not carry a political message were deemed dangerous. Thus, in a writer such as Austen, for example, whether they knew it or not, they found a natural adversary»

«Неспроможні розшифрувати або зрозуміти складнощі чи невідповідності, і розгнівані тим, що вони викривали зрадників у власних лавах, чиновники були змушені нав'язати свої прості догми художній літературі, так само як вони робили це із життям. Так само як вони цензурували кольори та відтінки реальності, щоб підійшло до їх чорно-білого світу, вони цензурували будь-яку форму у художній літературі; іронічно, для них, як і для їх ідеологічних противників, літературні творіння, які не несли політичного послання, вважалися небезпечними. Таким чином, у письменниці, такої як Остін, наприклад, чи вони це знали, чи ні, вони знаходили природного супротивника» [49, с. 181].

Через розповіді своїх студентів А. Нафісі досліджує боротьбу за індивідуальну свободу та автономію в суспільстві, де особистий вибір, зокрема щодо одягу, стосунків і способу життя, підлягає суворому контролю та регулюванню та приноситься в жертву в ім'я релігійної чи політичної ідеології. А. Нафісі досліджує напругу між суспільними очікуваннями та особистими бажаннями, особливо в житті жінок. Персонажі її твору домовляються між тим, щоб відповідати суспільним нормам публічно та переслідувати свої особисті прагнення таємно. Ця напруга відображає боротьбу жінок в іранському суспільстві за автономію та самовираження в рамках обмежень репресивного режиму.

У своїх других мемуарах «Things I've Been Silent About» («Речі, про які я мовчала») А. Нафісі розмірковує про історію своєї родини, особистий досвід і вплив політичних подій на їхнє життя [36]. У книзі розглядаються проблеми міжособових відносин у родині та труднощів життя в умовах авторитарного режиму в Ірані. Азар Нафісі розмірковує про значний вплив політичної

нестабільності, правління шахського режиму та Ісламської революції 1979 року на її родину та суспільство в цілому. Помітні соціальні та політичні зміни, які виникли в результаті революції, суттєво вплинули на життя А. Нафісі. Вона описує атмосферу страху, цензури та стеження, яка пронизувала повсякденне життя. А. Нафісі розповідає про життя своєї родини, досліджуючи теми мовчання, таємниць і впливу політичних подій на особисті стосунки. Мемуари проливають світло на емоційне навантаження від життя в суспільстві, яке переживало політичні репресії та ідеологічні конфлікти. Незважаючи на те, що мемуари є особистими рефлексіями авторки про своє дитинство та відносини з батьками, а також її самоаналізом [36; 62; 90].

Як і у своїх перших мемуарах А. Нафісі розмірковує про цензуру та обмеження свободи слова в Ірані. Вона розповідає про те, як люди, зокрема письменники та інтелектуали, справляються з проблемами самовираження в середовищі, де певні ідеї пригнічуються або забороняються. Поміж іншим, мемуари розповідають про проблеми, з якими стикаються жінки в іранському суспільстві як до, так і після революції. А. Нафісі досліджує питання гендерної нерівності і жіночої боротьби за індивідуальну автономію в традиційному та патріархальному середовищі.

На додаток до цього книга «Речі, про які я мовчала» торкається питань культурної ідентичності та збереження іранської спадщини в умовах політичних і соціальних трансформацій. Азар Нафісі обговорює способи, якими іранський уряд прагне контролювати та маніпулювати культурними наративами, цензуючи літературу, мистецтво та інші форми вираження. Вона розмірковує про важливість збереження особистих та колективних історій в умовах репресій, спонсорованих державою, що спрямовані на придушення свободи слова, переписування історії та викорінення самосвідомості. [80; 90].

Узагальнюючи, можна зазначити, що мемуари «Речі, про які я мовчала» поєднують особисту розповідь Азар Нафісі та дослідження соціально-політичної динаміки Ірану, проливаючи світло на складність життя в Ірані в період значних історичних змін. Хоча у мемуарах авторка переважно аналізує

свої стосунки з батьками, оповідає про дитинство та розмірковує про важливість самоаналізу.

Ще однією визначною роботою Азар Нафісі є нон-фікшн книга «The Republic of Imagination: America in Three Books» («Республіка уяви: Америка в трьох книгах»). Дослідження Нафісі американської ідентичності через аналіз романів американських письменників є центром цієї роботи. Нафісі обговорює три романи американської класики – «Пригоди Гекльберрі Фінна» Марка Твена, «Бєббіт» Сінклера Льюїса та «Серце самотнього мисливця» Карсон Маккалерс, і тим самим заглиблюється в глибокі теми, пов'язані з американською культурою та суспільством [19]. Азар Нафісі обговорює важливість свободи вираження поглядів і роль, яку вона відіграє у формуванні демократичного суспільства. Через аналіз літератури вона досліджує, як свобода вільно творити, ставити під сумнів і виражати різноманітні погляди сприяє розвитку живої та відкритої демократичної культури. Використовуючи сатиричний роман «Бєббіт» Сінклера Льюїса як своєрідну «лінзу», Нафісі розмірковує про напругу між індивідуалізмом і суспільним конформізмом в Америці. Вона досліджує тиск, здійснений на індивідів з метою відповідати суспільним нормам і очікуванням, а також вплив такої відповідності на особисту свободу та творчість. У контексті роману «Пригоди Гекльберрі Фінна» Марка Твена Нафісі розглядає питання раси та ідентичності в Америці. Вона досліджує складність расових відносин, соціальної справедливості та боротьби за рівність, проводячи паралелі між лейтмотивами роману та сучасними соціальними проблемами. Роман «Серце – самотній мисливець» Карсон Маккалерс служить фоном для дослідження А. Нафісі людських зв'язків і наслідків ізоляції. Вона обговорює важливість співпереживання, емпатії та згуртованості для формування здорового суспільства. У книзі «Республіка уяви» Азар Нафісі розглядає соціально-політичні проблеми через призму літератури, досліджуючи перетин культури, ідентичності та демократії в Сполучених Штатах [19; 76]. А. Нафісі обговорює важливість освіти та грамотності як основних компонентів функціонуючої демократії. Вона

досліджує, як доступ до літератури та навички критичного мислення можуть розширити можливості людей для участі в громадському житті та боротьби з соціальною несправедливістю. Завдяки своєму аналізу американської літератури А. Нафісі наголошує на цінності свободи вираження думок та інтелектуальної свободи для сприяння творчості, різноманітності думок і демократичного дискурсу. Через обговорення творів таких авторів, як Марк Твен, Сінклер Льюїс і Карсон МакКаллерс, А. Нафісі розглядає теми соціальної справедливості, расової нерівності та громадянських прав в Америці. Вона досліджує, як література може слугувати каталізатором соціальних змін, викриваючи системну несправедливість і розвиваючи емпатію та солідарність у читачів. Крім того, А. Нафісі досліджує проблеми та можливості, з якими стикається американська демократія у 21 столітті, зокрема політична поляризація, популізм та ерозія довіри до державних інститутів. Вона наголошує на важливості активної громадянської позиції, інформованої політичної участі та відданості демократичним принципам у захисті цілісності демократичного процесу. Протягом усієї книги Азар Нафісі звертає увагу на трансформаційну силу літератури. Вона стверджує, що література має здатність виховувати емпатію, кидати виклик суспільним нормам і надихати читачів критично ставитися до навколишнього світу. Хоча «Республіка уяви» не є художнім твором, він спонукає до роздумів щодо американського суспільства крізь призму літератури, торкаючись різноманітних соціально-політичних тем і заохочуючи читачів помірковувати над цінностями, які формують демократичне та різноманітне суспільство [75–77].

У 2022 році Азар Нафісі опублікувала книгу «Read Dangerously: The Subversive Power of Literature in Troubled Times» («Читайте з острахом: Підривна сила літератури у складні часи»), в якій вона досліджує роль літератури як інструменту для боротьби з репресивними режимами та сприянню розитку критичного мислення [38].

В книзі «Читайте з острахом» Азар Нафісі досліджує низку соціально-політичних питань крізь призму літератури та самого акту читання.

Незважаючи на те, що книга зосереджена насамперед на силі літератури і те, що література кидає виклик авторитаризму та сприяє розвитку критичного мислення та емпатії, вона опосередковано торкається кількох соціально-політичних проблем. По-перше, цензура та свобода слова. А. Нафісі обговорює небезпеку цензури та придушення свободи слова в авторитарних режимах. Вона стверджує, що література забезпечує платформу для інакодумства та опору репресивним урядам, пропонуючи альтернативні наративи та погляди. По-друге, політичне гноблення та репресії. Обговорюючи заборонені або суперечливі літературні твори, А. Нафісі висвітлює способи, за допомогою яких література викриває та критикує політичне гноблення, насильство зі сторони держави та порушення прав людини. Вона досліджує, як автори використовують художню літературу задля того, щоб зафіксувати історичну несправедливість і виступати за соціальні зміни. По-третє, гендерна нерівність і права жінок. А. Нафісі розмірковує про роль літератури у вирішенні питань гендерної нерівності та прав жінок як в Ірані, так і в усьому світі. Вона обговорює, як література може кинути виклик патріархальним нормам і надати жінкам можливості відстоювати свою автономію та свободу волі в репресивних суспільствах. І останнє питання, що підіймається у книзі «Читайте з острахом», – це демократія та громадянська активність. А. Нафісі стверджує, що література має силу розвивати критичне мислення та громадянську активність, необхідні якості для підтримки здорової демократії. Вона обговорює, як читання може виховати почуття спільної людяності та солідарності між різними спільнотами, долаючи розбіжності та сприяючи соціальній єдності [31; 38]. У цілому, «Читайте з острахом» надає переконливе дослідження трансформаційного потенціалу літератури у протистоянні соціально-політичним перипетіям у смутні часи країни.

Проаналізувавши твори Азар Нафісі можна дійти до висновку, що основними соціально-політичними аспектами у творчості письменниці є вплив політичного режиму на життя іранців, роль жінки в іранському суспільстві та її

права, використання літератури як опору, цензура, освіта та інтелектуальна свобода, пошук національної ідентичності в умовах життя в діаспорі.

Основною політично-соціальною реалією є вплив політичного режиму, оскільки у своїх роботах А. Нафісі часто підкреслює репресивну природу політичного режиму Ісламської Республіки Іран. Вона проливає світло на обмеження особистих свобод, особливо для жінок, за правління даного режиму. За допомогою особистих рефлексій та літературного аналізу вона демонструє, як авторитарний уряд прагне контролювати не лише політичне інакодумство, але й індивідуальне вираження та думку, тим самим залучаючи громадян до співучасті свого терору:

«The worst crime committed by totalitarian mind-sets is that they force their citizens...to become complicit in their crimes. Dancing with your jailer, participating in your own execution, that is an act of utmost brutality»

«Найгірший злочин, який вчиняють тоталітарні режими, полягає в тому, що вони змушують своїх громадян... ставати співучасниками у своїх злочинах. Танцювати зі своїм тюремником, брати участь у власній страті – це акт найбільшої жорстокості» [49, с. 52].

Розповіді Азар Нафісі часто зосереджуються на досвіді жінок в Ірані, демонструючи їх стійкість та боротьбу в патріархальному суспільстві. Вона розглядає такі питання, як гендерна нерівність, обмеження в одязі та поведінці та боротьбу за автономію від чоловіків.

Однією з центральних тем у творчості Азар Нафісі є трансформаційна сила літератури в опорі гнобленню, тобто література використовується як опір. Як, наприклад, у книзі «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» вона досліджує, як заборонена західна класика дає розраду та відчуття свободи її студенткам серед обмежень репресивного режиму. Нафісі стверджує, що література пропонує простір для критичного мислення, емпатії та інакодумства, дозволяючи людям протестувати проти репресивних ідеологій:

«The novels were an escape from reality...about which we felt so helplessly speechless»

«Романи були втечею від реальності... про яку ми безпомічно мовчали»
[49, с. 26-27].

Окрім цього, А. Нафісі наголошує на важливості освіти та інтелектуальної свободи як інструментів опору та способів боротьби за ідеологічний контроль. Вона критикує освітню систему ІРІ, яка віддає перевагу вихованню над критичним мисленням, і відзначає роль педагогів у вихованні незалежного мислення та розвитку творчості:

«Teaching in the Islamic Republic, like any other vocation, was subservient to politics and subject to arbitrary rules. Always, the joy of teaching was marred by diversions and considerations forced on us by the regime-how well could one teach when the main concern of university officials was not the quality of one's work but the color of one's lips, the subversive potential of a single strand of hair? Could one really concentrate on one's job when what preoccupied the faculty was how to excise the word wine from a Hemingway story, when they decided not to teach Brontë because she appeared to condone adultery?»

«Викладання в Ісламській Республіці, як і будь-який інший вид діяльності, було підпорядковане політиці та неправомірним правилам. Завжди радість викладання порушувалася відволікаючими факторами та вимогами, нав'язаними нам режимом – наскільки добре можна було викладати, коли головною турботою університетських посадовців була не якість чиєїсь роботи, а колір губ або загрозливий потенціал однієї волосини, що стирчить з-під хіджаба? Чи можна було справді сконцентруватися на своїй роботі, коли те, чим займалися члени факультету, було тим, як вирізати слово "вино" з оповідання Гемінгвея, коли вони вирішили не викладати Бронте, тому що вона, здавалося, виправдовувала подружню зраду?» [49, с. 7].

Завдяки власному досвіду викладання Нафісі підкреслює важливість критичного мислення та розвитку інтелектуальної допитливості для протистояння авторитаризму. Класна кімната стає простором, де студентки кидають виклик суспільним нормам, ставлять під сумнів авторитет ІРІ та виражають свою індивідуальність. На додаток до цього, цензура виступає ще

однією важливою темою творчості Азар Нафісі. Зображення Нафісі літературних зібрань у «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» служить метафорою опору цензурі та інтелектуальним репресіям. Таємне читання та обговорення західної літератури стає формою непокори спробам режиму контролювати мислення та вираження. Літераторка підкреслює силу літератури як інструменту для звільнення та самопізнання.

Поза тим, у своїх роботах А. Нафісі також досліджує питання національної ідентичності, які особливо важливі для іранців, які живуть в екзилі та не можуть повернутися на батьківщину, або які живуть під режимом Ісламської Республіки Іран. Вона розмірковує про складність визначення культурної ідентичності в еміграції, про існуючу напругу між традиціями та сучасністю та прагнення до того, щоб знайти дім та спільноту [84, с. 2, 8–10].

Загалом, твори Азар Нафісі пропонують детальне дослідження соціально-політичної динаміки в Ірані та за його межами, поєднуючи особисті наративи, літературний аналіз і соціальні коментарі, щоб висвітлити складну взаємодію між владою, ідеологією та приватним життям громадян, особливо жінок. Своїми роботами вона заохочує читачів критично підійти до питань свободи, ідентичності та сили літератури у протистоянні авторитарному режиму.

Висновки до другого розділу

Політичний режим ІРІ має суттєвий вплив на творчість Азар Нафісі, що проявляється у цензурі та обмеженнях академічної свободи. Її розвиток як письменниці був невід'ємно пов'язаний з її життєвими перипетіями та переживаннями, що знайшли відображення у її творчості. Наприклад, за відмову носити хіджаб вона була звільнена з Тегеранського університету. До того ж А. Нафісі була обмежена у виборі тем для викладання своїм студентам. Таким чином, розділ надає важливі відомості про життя літераторки для подальшого розуміння та аналізу творчості Азар Нафісі та її внеску в іранську та світову літературу.

Нами було розглянуто не лише біографічні аспекти життя письменниці, але й надано поглиблене розуміння того, як її досвід вплинув на її творчість. Літературна діяльність А. Нафісі, починаючи з мемуарів і закінчуючи статтями для відомих видань, та активна участь у проєктах з просування ідей демократії та прав людини, зробили значний внесок у дискусії про зв'язок літератури, політики та особистої свободи.

Центральною темою у творчості А. Нафісі є вплив політичного режиму, який вона досліджує через особисті рефлексії та літературний аналіз. Вона витягає на поверхню деспотизм авторитарної влади та обмеження особистих свобод в Ірані, зокрема для жінок. Жіноча проблематика в іранському суспільстві є ще однією ключовою темою у творчості А. Нафісі. Вона розглядає питання гендерної нерівності, обмежень у виборі одягу та поведінки, а також боротьбу жінок за свою автономію та права. Література у творчості А. Нафісі виступає як опір політичному гнобленню та цензурі. Вона показує, як заборонена література може надати відчуття свободи та розради, а також стимулювати критичне мислення та інакодумство. Освіта та інтелектуальна свобода є важливими аспектами опору репресивним режимам, які письменниця розглядає на основі власного досвіду та літературного аналізу. Нарешті, пошук ідентичності в умовах життя в діаспорі є ще однією важливою темою у творчості Нафісі. Вона висвітлює складність цього процесу та постійну боротьбу з пошуком себе та своєї приналежності.

Мемуари А. Нафісі, зокрема «Читаючи "Лоліту" в Тегерані», відкривають унікальний погляд на суспільно-політичні проблеми післяреволюційного Ірану через літературний контекст. Її аналіз класичних творів виявляє їх потенціал як засобу опору та збереження інтелектуальної свободи в умовах цензури та обмежень. Загалом, книга «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» надає об'єктивне відображення життя під авторитарним режимом в постреволюційному Ірані, переплітаючи особисті наративи з широким спектром соціально-політичних аспектів. Крім того, у книзі "Читайте з острахом" Азар Нафісі звертає увагу на різноманітні соціально-політичні проблеми, такі як цензура, політичне

гноблення, гендерна нерівність та демократія. Вона досліджує роль літератури у протистоянні цим проблемам та сприянні розвитку критичного мислення та громадянської активності. Азар Нафісі підкреслює важливість літератури як засобу розуміння складних життєвих проблем та пошуку істини через епіфанію. Її роботи сприяють розширенню світогляду читачів та надихають до розмірковування над значенням літератури в сучасному світі. Отже, творчість Азар Нафісі відкриває широкий діапазон соціальних та політичних питань, з якими стикається іранське суспільство. Її твори віддзеркалюють глибокі особисті рефлексії, а також важливість літератури в розумінні та критиці сучасних політичних реалій. А. Нафісі надає важливий внесок у розуміння того, як індивіди можуть використовувати свої голоси та досвід для протистояння авторитаризму та захисту основних прав та свобод.

РОЗДІЛ 3. ШАГРНУШ ПАРСІПУР – АВТОРКА КУЛЬТОВИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РОМАНІВ ІРАНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ

3.1. Особливості творчого шляху Шагрнуш Парсіпур

В історії сучасної перської літератури Шагрнуш Парсіпур посідає особливе місце як письменниця, чиї твори відрізняються сміливим підходом до висвітлення табуйованих тем, експериментальністю та глибокими роздумами над гендерними питаннями, ідентичністю та соціальними проблемами. Її роботи, які відрізняються ліричним стилем і глибоким аналізом жіночого досвіду в Ірані, здобули визнання навіть поза межами Ірану.

Шагрнуш Парсіпур – іранська письменниця та перекладачка, її твори перекладено різними мовами світу. Після заборони її книги «زنان بدون مردان» («Жінки без чоловіків») в Ірані, Парсіпур емігрувала до США. Нині вона проживає в передмісті Сан-Франциско [56].

Здобула широку славу завдяки своєму роману «Жінки без чоловіків», у якому оповідається про життя п'яťох жінок, які збираються разом у пишному саду на околиці Тегерана, рятуючись від суспільних обмежень.

Роман «Жінки без чоловіків» був написаний відразу після революції 1979 року та опублікований в 1989 році. Після його публікації Шагрнуш Парсіпур двічі заарештовували та засуджували до в'язниці через відверте обговорення таких тем, як жіноча цнотливість, проституція, аборти, зґвалтування, зображення труднощів, з якими жінки стикаються через власну сексуальність, а також подання загальних концепцій фемінізму – жіночої незалежності та належності права вибору жінці. Влада Ірану тиснула на літераторку, аби вона відмовилася від подібних публікацій. Вона також перебувала за ґратами протягом кількох місяців під час правління шаха Пеглеві та майже п'ять років на початку 80-х років [79; 83]. Загалом Ш. Парсіпур була ув'язнена чотири рази за свої твори. Окрім того, всі її книги, серед яких вісім художніх творів і мемуари, були заборонені на батьківщині [56; 67].

У 2009 році іранська режисерка Ширін Нешат зняла фільм за мотивами роману з аналогічною назвою. Фільм, як і книга, розповідає про події державного перевороту 28 серпня 1953 року, який призвів до повалення уряду Мохаммеда Мосаддика в Ірані. Паралельно у фільмі розглядається скрутне становище іранських жінок у цей період. Зйомки відбувалися в Марокко, і режисерка намагалася відтворити атмосферу Тегерана серпня 1953 року. Фільм композиційно поділений на дві частини, Шагрнуш Парсіпур зіграла роль у другій частині фільму. Фільм отримав нагороду «Срібний лев» на 66-му Венеціанському кінофестивалі за найкращу режисуру [48; 52; 69].

Шагрнуш Парсіпур народилася 17 лютого 1946 року в місті Тегеран, Іран, в родині адвоката, який працював в Міністерстві юстиції Ірану, і походив родом з міста Шираз. Закінчила Тегеранський університет у 1973 році зі ступенем бакалавра зі спеціальності «Соціологія», згодом вивчала китайську мову та літературу в Сорбонні в період з 1976 по 1980 рік [56].

Шагрнуш Парсіпур почала свою письменницьку діяльність, коли їй було шістнадцять, писала короткі оповідання та статті. У 1969 році Парсіпур опублікувала своє дебютне коротке оповідання для дітей «تویک قرمز» («Маленька червона кулька»). У 1960-х роках опублікувала декілька оповідань. Завдяки цим роботам вона отримала визнання в літературних колах Тегерана [17; 56].

У 1974 році Шагрнуш Парсіпур звільнилася з Національного телебачення Ірану, де була продюсером програми для сільських жінок, і як стверджувала вона сама, що свою роботу вона дуже любила. У той же рік відбулися страти Хосрова Голсорхі та Керамата Данешьяна, а деякі письменники та художники, такі як Голамхосейн Саєді, Гушанг Гольшірі, Фаріде Лашаї та Парвіз Захеді, були заарештовані та відправлені до в'язниці. Її відставка з телебачення була актом протесту проти цих страт і арештів. У заяві про відставку вона написала:

" به عنوان اعتراض به اعدام دو شخص مذکور و دستگیری چهار نفری که نام بردم استعفا می دهم.
توضیح دادم که کمونیست نیستم و با انقلاب سفید مخالفی ندارم و معترض به نظام سلطنتی نیستم اما به اعدام

بی رویه و دستگیری های مشکوک اعتراض دارم. ... استعفا می دهم تا به سهم خودم از آزادی و دمکراسی دفاع کنم."

«Я подаю у відставку на знак протесту проти розстрілу двох згаданих осіб і арешту чотирьох згаданих мною осіб. Я пояснила, що я не комуністка і не виступаю проти білої революції, я не виступаю проти шахської системи, але проти свавільних страт та арештів. Я протестую... Я подаю у відставку, щоб захистити свободу та демократію своїм власним способом» [113].

Після її відставки Реза Кутбі, який тоді очолював Національне радіо і телебачення Ірану, зателефонував їй і сказав, що розуміє проблему, але вважає, що протест та відставка звичайного працівника не матимуть значного впливу. Він попередив, що це може призвести до арешту, але її відповідь була наступною: якщо треба, то вона буде щаслива поговорити з членами САВАК. САВАК арештував Шагрнуш Парсіпур, і в той же рік вона взялась за написання свого першого роману [113].

Серед її важливих робіт того періоду – перший роман «سگ و زمستان بلند» («Собака і довга зима») та збірка оповідань «آویزه های بلور» («Кришталеві серезжки-підвіски»), опубліковані у 1974 році. Роком пізніше, у 1975 році, була опублікована новела «تجربه های آزاد» («Вільні випробування») [55; 56; 92; 93].

Після відбуття тюремного ув'язнення, яке тривало 54 дні, вона вирішила залишити Іран разом із сином, переїхавши спочатку до Англії, а згодом – до Франції. Там вона вивчала китайську мову та літературу і почала працювати над романом під назвою «ماجراهای ساده و کوچک روح درخت» («Прості та маленькі пригоди Духа дерева», 1977) [55]. Цей роман, хоча і не був опублікований, але був виданий за межами Ірану двадцять років потому, тоді як книга «Собака і довга зима» вийшла у світ ще до революції, хоча деякі примірники, які опинилися у руках САВАКа, зникли безвісти [113]. Під час Іранської революції Шагрнуш Парсіпур перебувала у Франції і не займалася активною політичною діяльністю. Сама письменниця зазначала в інтерв'ю британській радіомовній службі BBC Persian, що вона не підтримувала жодну конкретну групу або організацію, хоча вона протестувала, але і не підтримувала революцію, і була

просто спостерігачем. Влітку 1979 року вона повернулася до родичів в Іран. Вона брала участь у демонстраціях проти закриття газети «آیندگان» («Люди майбутнього») та інших видавництв, однак всі зусилля були безуспішними, і тому вона повернулася до Парижа. У грудні того ж року Шагрнуш Парсіпур повернулася до Ірану через смерть батька, але не залишилася там, і знову повернулася до Франції. Не залишившись надовго у Франції, Парсіпур повернулася до Ірану. В Тегерані Парсіпур активно шукала роботу, але не змогла нічого знайти, в основному через те, що після декількох тюремних строків її не хотіли наймати. У цей період відео стало основною валютою. Реформи у сфері телебачення підштовхнули до розвитку культурних відеосалонів. Її брат разом зі своїм другом створив відеосалон. Шагрнуш Парсіпур керувала його діяльністю та була активним членом Асоціації письменників. Однак асоціація зазнала тиску з боку влади і її закрили.

Під час поїздки до сестри в село Евін зі своєю матір'ю, їхній автомобіль було обшукано, в багажнику машини була знайдена валіза з різними виданнями. Її брат вирішив створити архів цих видань, вважаючи, що це буде важливо для майбутнього написання історії. Деякі з цих матеріалів були в автомобілі, що призвело до неприємностей і їх подальшого ув'язнення. Незважаючи на відсутність обвинувачень та приверженості до будь-яких груп чи організацій, у той час це вважалося великим злочином. Вона провела у в'язниці чотири роки, сім місяців і сім днів, і була звільнена у 1985 році [113].

Після ув'язнення Шагрнуш Парсіпур довелося знову шукати роботу. Фінансове становище сім'ї було складним, її твори не були опубліковані, а навіть якби були, це не принесло б достатнього доходу. У той час вона подала свій роман «Жінки без чоловіків» до видавництва Silver Publishing, який не був опублікований, хоча був дозволений до друку. Щоб заробити, вона почала займатися перекладами та організовувала книгарню в підвальному приміщенні на вулиці Санаї:

"... دوستی پیشنهاد کرد مکانی را که در رهن او بود و به تازگی خالی شده بود به کتابفروشی تبدیل کنم. شخصی که در آن مجلس بود نیز داوطلب شد با من شریک شود. به دیدار دکان رفتیم که زیر زمینی در

خیابان سنایی بود و به درد کتابفروشی نمی خورد اما من در اندیشه بودم که با تبلیغ در میان دوستان روشنفکر می توان آنجا را به پاتوق مناسبی تبدیل کرد".

«...один з моїх друзів запропонував перетворити його приміщення, яке було в нього під заставою, на книгарню. Чоловік, який був на тому засіданні, вирішив бути моїм партнером. Ми відвідали це підвальне приміщення на вулиці Санаї, яке насправді не підходило для книгарні, але я вважала, що ми зможемо залучити інтелектуалів. Я вірила, що разом з друзями зробимо з нього відповідне місце зустрічей» [113].

У 1980-х роках вона продовжувала свою письменницьку діяльність, не зважаючи на політичні утиски. Її роман «طوبا و معنای شب» («Губа і сутність ночі»), написаний під час її ув'язнення у 1980-х роках, став національним бестселером в Ірані, коли був опублікований у 1989 році. Англomовна версія роману була опублікована Feminist Press. У той же період вона опублікувала короткий роман «زنان بدون مردان» («Жінки без чоловіків»), який викликав значний інтерес серед читачів в Ірані, але незабаром був заборонений владою ІРІ [56]. Примітно, що персонажі у цих романах чинять опір іранській культурі, де домінують чоловіки, висміюють цнотливість та відверто говорять про сексуальне пригнічення жінок. Роман «Жінки без чоловіків» був перекладений багатьма мовами, зокрема англійською, шведською, іспанською, малайльською, італійською, нідерландською та французькою мовами [17].

У 1990-х роках Ш. Парсіпур продовжила свою діяльність у літературі в США, написавши та видавши мемуари про свої ув'язнення та кілька романів, включаючи науково-фантастичний роман «شیوا» («Шіва», 1999), «ماجرای ساده و» «بر بال باد» («Прості та маленькі пригоди Духа дерева», 1999), «کوچک روح درخت نشستن» («На крилах вітру», 2002) і «آداب صرف چای در حضور گرگ» («Чайна церемонія в присутності вовка», 1993). Мемуари «خاطرات زندان» («Тюремні мемуари»), в яких розповідається про її досвід ув'язнення, були опубліковані у Швеції в 1996 році. Крім того, її філософський роман «عقل آبی» («Блакитний розум») був виданий у 1994 році в США та Швеції після того, як в Ірані це стало неможливо [68; 112].

У 1992 році її запросили в тур по США, Канаді та кількох європейських країнах. Протягом двох місяців вона працювала в Айові та брала участь у програмі Iowa Writers' Workshop Center. Після повернення до Ірану, через заборону на публікацію її книг, вона знову переїхала до США.

Її новела «Вільні випробування» була включена до чиказької антології іранських історій. Вона написала численні статті та працювала як критик і есеїстка у журналах «Persian Book Review» та «Negin» (Лос-Анджелес), а також «Shahrvand» (Торонто, Канада).

Парсіпур, як політична біженка, живе в США з 1994 року, коли їй була присуджена премія Ліліан Геллман/Дешилл Гемметт від Фонду свободи слова (англ. The Fund for Free Expression). У 2003 році вона стала першим стипендіатом міжнародної письменницької стипендії Браунського університету, яка фінансується Програмою з літературного мистецтва та Інститутом міжнародних досліджень Ватсона. У 2003–2004 роках була науковим співробітником Інституту світової політики (англ. IWP). З 2006 року вона працювала над різними радіопрограмами для Radio Zamaneh в Амстердамі [56; 67]. Вона щотижня вела літературну програму тривалістю 14 хвилин та програму про свої мемуари тривалістю 10 хвилин [91].

Впродовж 2000-х років брала активну участь у різних літературних заходах, зокрема у симпозіумі New Writing Worlds, організованому Університетом Східної Англії в Норвічі, у конференції Іранського конституційного руху в університеті Мерленду, США. У жовтні 2006 року вона виступила як гість відділу іраністики Вашингтонського університету в Сіетлі та читала лекцію в Музеї мистецтв Азії. У той же рік вона відвідала Нідерланди для презентації книги «Жінки без чоловіків», перекладену на нідерландську мову, видавництвом «Bulaaq Uitgeverij». У листопаді 2006 року вона виступила на семінарі в Браунському університеті. У квітні 2007 року вона відвідала Англію як гість видавництва «Marion Boyars», де прочитала лекції в Університеті Ага Хана та книжковому магазині «Al Saqi». З квітня по червень 2007 року вона виступала з лекціями в різних містах. У березні 2008 року вона

відвідала Відень, Австрія, де читала лекції в Центральній бібліотеці, а також лекцію в центрі іранських жінок. У лютому 2008 року вона відвідала Лондон, Единбург, Стокгольм, Гетеборг, Мальме, Упсала для прочитання циклу лекцій. Після цього вона поїхала до Берліна для участі в конференції. У 2009 році вона випустила нову книгу «آسیه در میان دو دنیا» («Асіє між двох світів») у видавництві «Saaye» в Лос-Анджелесі читала лекції в Стенфордському університеті, Державному університеті Сан-Франциско та інших містах США. У липні 2010 року вона отримала літературну премію «Premio Feronia» в Римі [17].

3.2. Гендерний аспект прози Шагрнуш Парсіпур

Шагрнуш Парсіпур розпочала свою літературну кар'єру в період політичної нестабільності в Ірані, і її твори часто відображають революційні часи, в які вона жила. У своїх книгах вона сміливо порушує жіночі проблеми, демонструючи складні соціокультурні та політичні реалії Ірану.

Найбільш відомим з її творів є роман «زنان بدون مردان» («Жінки без чоловіків»), де Шагрнуш Парсіпур віртуозно переплела історії п'яти жінок з різних соціальних верств та з різними життєвими обставинами, які отримують свободу, збираючись, в магічному саду за межами Тегерана, в Караджі. Цей роман, як і багато інших її творів, викликав величезний інтерес та дискусії у літературному світі. Сама книга «Жінки без чоловіків» була заборонена в Ірані через обговорення табуйованих тем, що демонструє прагнення Парсіпур говорити правду всупереч владі [56].

Цей короткий роман складається із пов'язаних між собою оповідань про різних жінок, створений під впливом ісламського містицизму, передбачає майбутнє, де жінки живуть незалежно. «Жінки без чоловіків», заборонений, але широко перекладений роман, служить гострою алегорією сучасного життя в Ірані, демонструючи сміливе зображення жіночої сексуальності, обговорення зґвалтування та втрати цноти, і через що авторка Шагрнуш Парсіпур була ув'язнена [85]. Основною причиною заборони книги «Жінки без чоловіків» є відкрите обговорення жіночої цнотливості [56; 83].

Дія роману «Жінки без чоловіків» розгортається на тлі державного перевороту в Ірані 1953 року, пропонуючи детальне зображення соціально-політичної динаміки того часу та її впливу на життя жінок. Як загалом відомо, кульмінацією інтенсивних політичних змін в Ірані того періоду стало повалення уряду прем'єр-міністра Мохаммеда Мосаддика шляхом державного перевороту, організованого ЦРУ та британськими спецслужбами. Ця подія, відома як державний переворот 1953 року, призвела до відновлення влади шаха Мохаммеда Рези Пеглеві та придушення демократичних сил. Відповідно державний переворот 1953 року є метафорою революції 1979 року, і роман висвітлює закони, що обмежують мобільність жінок у суспільстві. Незважаючи на участь жінок у революції, їхні права зменшилися, а обмеження мобільності зросли.

Політичні заворушення поглиблюють розбіжності в суспільстві та загострюють економічну нерівність, роблячи маргіналізованих жінок – повій, таких як Заррінколах, особливо вразливими до експлуатації та насильства. Її історія у романі відображає суворі реалії, з якими стикаються жінки з найнижчим соціальним статусом, та їхню боротьбу за гідність і незалежність. Також у романі підкреслено вплив суспільних законів на таких персонажів, як Махдохт, Файзе та Муніс, пов'язаних суворими правилами, які зобов'язують зберігати їхню цнотливість до шлюбу. Фаррохлака та Заррінколах, які вже не незаймані, стикаються з різними обмеженнями, зокрема знаходженням під контролем чоловіків.

Муніс – 38-річна незаймана жінка, розгнівана тим, що все її життя було наповнене брехнею про статевий акт та незайманість, і що вона витратила стільки років на самотність і страх. Муніс вбив її брат за відмову йому підкорятися. За роман Муніс двічі гинула і воскресала, отримавши здатність читати чужі думки після воскресіння. По дорозі до саду після того, як вона воскресла, її згвалтували разом з Файзе. Згвалтування можна вважати третьою смертю Муніс, оскільки для жінки, яка все життя цінувала свою цноту,

втратити її рівноцінно смерті. За порадою садівника Муніс мандрує світом протягом семи років, набуваючи досвіду та знань.

Махдохт – колишня шкільна вчителька, яка вирішила стати деревом, оскільки не змогла змиритися з ганебністю та вульгарністю світу. Вона обирає шлях стати деревом і рости в саду в Караджі, де збираються героїні роману [18; 32].

Переродження, жіночий світ і співвіднесення жінки з містичним цілим – основні теми цього роману [104]. Поєднання новонародженого з вітром, водою і світом є знищенням, яке веде новонародженого до безсмертя та свободи від світу, сповненого людськими вадами:

" در یک دگر دیسی ابدی مهدخت از هم جدا میشد . درد میکشید حس زاییدن داشت درد میکشید ، چشمهایش از حدقه بیرون آمده بود . آب دیگر قطره هم نبود. ذرات اثیر بود و مهدخت می دید . همراه با اثیر آب از هم باز می شد عاقبت تمام شد. درخت به تمامی دانه شده بود . يك كوه دانه . باد وزید . باد تندي وزید . دانه های مهدخت را به آب سپرد . مهدخت با آب سفر کرد. در آب سفر کرد. میهمان جهان شد. به تمام جهان رفت".

«За одне перетворення Махдохт відокремилась від світу. Їй було боляче, у неї було відчуття, що вона народжує. Їй було боляче, її очі виступали з орбіт. Вже не було навіть краплі води. Були частинки ефіру та Махдохт. Разом з ефіром вода відокремлювалася, і нарешті, все закінчилося. Дерево перетворилося на купу зерен. Гора зерен. Вітер дмухав. Вітер посилювався. Зерна Махдохт віддалися воді. Махдохт відправилася за рухом води. Вона подорожувала у воді. Стала гостею світу. Вона мандрувала по всьому світу» [94, с. 52].

Файзе – молода жінка, яка прагне вийти заміж за брата Муніс, Амірхана. Як і всі жінки роману знайшла притулок у саду в Караджі. Її героїня руйнує стереотипи про жіночу цноту та про необхідність її берегти до шлюбу. Файзе переживає особисту трагедію, пропонуючи Амірхану одружитися, однак той обирає іншу дівчину.

Заррінколах – повія, яка працює в публічному домі в Тегерані та тікає зі свого гнітючого існування шляхом пошуку розради в саду в Караджі. Її героїня

протистоїть суспільним табу щодо жіночої сексуальності та кидає виклик загальноприйнятим уявленням про мораль і чесноти. Через історію Заррінколах Парсіпур досліджує складність бажання, сорому та незалежності, проливаючи світло на труднощі, з якими стикаються жінки, маргіналізовані суспільством [32].

Фаррохлака представлена як традиційна дружина, життя якої обертається навколо домашніх обов'язків та сімейних зобов'язань, і яка розчарована шлюбом. Її персонаж втілює суспільні очікування, які покладалися на жінок в іранському суспільстві протягом періоду часу, зображеного в романі. Її деспотичний чоловік насміхається над її мріями та прагненнями. Фаррохлака виступає архетипом матері в оповіді, стаючи голосом мудрості та своєрідним керівником інших персонажів. Її героїня втілює стійкість і мудрість старших поколінь, а також незмінний дух жіночої солідарності. Присутність Фаррохлака в саду створює відчуття сталості та традицій серед потрясінь і змін, зображених у романі [32; 68].

По суті, роман «Жінки без чоловіків» зображує боротьбу з суспільними нормами та пошуки звільнення, розкриваючи різні способи, як герої орієнтуються в рамках законів, що формують їхні життя. Хоча всі персонажі стикаються із зовнішніми обмеженнями, їхні реакції на підкорення відрізняються [20; 79]. Таким чином, у своїх книгах Ш. Парсіпур не тільки наважилася торкнутися заборонених тем, а й представила читачам складні, багатогранні образи жінок, які відмовляються підкорятися стереотипам і борються за свою самовизначеність та незалежність.

Наприклад, у романі «سگ و زمستان بلند» («Собака і довга зима»), що є першим романом в її кар'єрі, йдеться про іранську традиційну дівчину, яка повернулася з того світу та розповідає трагічну історію свого життя від першої особи. У своїй книзі «Собака та довга зима» Шагрнуш Парсіпур розглядає різні аспекти жіночої боротьби за громадянські права та емансипацію з домінуючою патріархальною культурою в Ірані [68; 106].

Окрім «Жінки без чоловіків» та «Собака і довга зима», інші роботи Ш. Парсіпур також заслуговують на увагу. Її роман «Туба і сутність ночі» та мемуари «Записки з в'язниці» є важливими творчими досягненнями, які дозволяють глибше зрозуміти не лише автора, а й історичний контекст, у якому вона працювала.

«طوبا و معنای شب» («Туба і сутність ночі») – це твір, у якому Парсіпур досліджує теми свободи, ідентичності та пошуку сенсу життя жінки в умовах патріархального суспільства. Роман пропонує читачам складний портрет головної героїні, Туби та її боротьбу за самовизначення у певних рамках іранської культури та ісламської релігії [68; 82; 95; 103]. Роман, хоча і написаний в магічному реалізмі, містить реальні історичні події та постаті [82; 111, с. 110].

Ключовою темою творчості Шагрнуш Парсіпур є фемінізм і динаміка гендерної нерівності в Ірані. У своїх роботах «Жінки без чоловіків» та «Туба і сутність ночі» Ш. Парсіпур кидає виклик традиційним гендерним ролям і досліджує роль жінок у суспільстві, де домінують чоловіки. Жіночі персонажі роману орієнтуються в складних соціальних структурах, прагнучи до незалежності та самореалізації [20; 82].

Мемуари «خاطرات زندان» («Записки з в'язниці») є важливим історичним документом, який дозволяє заглянути всередину Ісламської революції 1979 року та її наслідків. У цих мемуарах Парсіпур дає свій унікальний погляд на політичні та соціальні події, які вплинули на її життя та творчість [112].

Аналізуючи твори Шагрнуш Парсіпур, можна зробити висновок, що головними соціально-політичними аспектами у творчості письменниці є такі аспекти, як: права жінок в Ірані, гендерні ролі та нерівність, вплив Ісламської революції 1979 року на життя жінок, політичні репресії, цензура, згвалтування, аборти, вираження жіночої сексуальності та втрата цноти.

У своїх роботах Ш. Парсіпур часто кидає виклик традиційним гендерним ролям і підкреслює проблеми, з якими стикаються жінки в іранському суспільстві. У романі «Жінки без чоловіків» вона досліджує життя п'яти жінок

з різним походженням, які шукають притулку в саду, забезпечуючи метафоричний простір, де вони можуть відстоювати свободу вибору та незалежність якомога далі від репресивних суспільних норм. Сад в Караджі стає символічним Едемом. Парсіпур критикує патріархальні структури, які обмежують свободу та вибір жінок, виступаючи за гендерну рівність, розширення прав і можливостей жінок.

Жінки живуть у патріархальному суспільстві, де вони змушені жити з обмеженнями, накладеними суспільством. Можливості жінок обмежені, та вони відчують, що їм доводиться протистояти своєму оточенню, щоб знайти своє місце у світі та доводити, що вони мають право розпоряджатися своїм життям:

"فائزه می گفت: هیچ از زنهای خانه خوشم نمی آید. زن باید اجتماعی باشد. زن باید به مردش کمک کند تا در اجتماع پیش برود. همه اش که نمی شود گوشه آشپزخانه نشست. شما مثلاً تا کی خیال دارید يك كارمند ساده بمانید؟ بالاخره باید ترقی کرد. راهش معاشرت با آدمهای مهم است."

«Файзе сказала: «Мені не подобаються жінки, які сидять вдома. Жінка повинна бути соціальною. Жінка повинна допомагати своєму чоловікові просуватися у суспільстві. Не можна все своє життя провести на кухні. Ви, наприклад, як довго можете бути простим службовцем? Зрештою, потрібно просуватися. Ключ до цього – спілкування з важливими людьми» [94, с. 49].

Обмеження стосуються навіть того, що жінки не повинні виходити з дому та подорожувати самотійно:

"بدبختانه هنوز دوره ای نیست که زن تنها به سفر برود. یا باید نامرئی بشود، یا باید چشمش کور در خانه بماند. اما بدبختی من دیگر نمی توانم در خانه بمانم، با این حال چون زن هستم بالاخره باید در خانه بمانم منتهی شاید بشود یک مقداری جلو بروم، بعد بچیم توی یک خانه، دوباره مقداری بروم باز بچیم توی یک خانه دیگر. همین طوری شاید بتوانم به سبک لاک پشت دنیا را گشت بزوم."

«На жаль, ще не настав той час, коли жінка може подорожувати самотійно. Вона або мусить стати невидимою або залишитися вдома. Але моє нещастя вже не дозволяє мені залишатися вдома. Однак, так як я жінка, в кінці кінців, мені все одно доведеться залишатися вдома, проте, можливо, я зможу трошки пройти вперед, потім оселитися в одному будинку, знову

трошки пройти вперед, і знову переїхати до іншого будинку. Можливо, таким чином я зможу обійти світ, як черепаха» [94, с. 106-107].

Політичні репресії та цензура в Ірані становлять ще одну важливу тему у творчості Шагнруш Парсіпур. Живучи та пишучи під владою репресивного режиму, Ш. Парсіпур включає теми політичного тероризму та обмеження свободи слова у свої оповіді. Вона сама була ув'язнена за свої відверті погляди та відмову підкорятися схваленим урядом наративам і, таким чином, протягом усієї своєї кар'єри Ш. Парсіпур стикалася з цензурою та переслідуваннями з боку влади ІРІ. Через своїх героїв і сюжетні лінії вона викриває суворі реалії життя в суспільстві, де інакодумство приховується, а особиста свобода обмежена. Саме тому Ш. Парсіпур використовує алегорії та метафори, щоб підкреслити репресивну природу авторитарного режиму та його вплив на свободу особистості.

Окрім цього, Ш. Парсіпур висвітлює питання вираження сексуальності жінок та втрати цноти, оскільки ці теми замовчуються в іранській культурі. Вона зображує, як суспільні норми та релігійні цінності обмежують сексуальну автономію жінок. Головні героїні роману «Жінки без чоловіків», Файзе та Муніс, в основному обговорюють табуйовані теми, як втрата цноти, аборти та згвалтування:

"فائزه در حق هق گریه گفت: خانم من باکره بودم. من بیچاره باکره بودم. من بالاخره می خواهم شوهر کنم. حالا با این بی آبرویی چه کنم؟ چه خاکی به سر بریزم؟ مونس گفت: آخر فائزه جان من هم باکره بودم. خوب حالا بدرک. ما یک وقت باکره بودیم، حالا دیگر نیستیم. این که غم ندارد".

«Файзе, кричучи й плачучи, сказала: "Дорога моя, я була незайманою. Я, бідолаха, була незайманою. Зрештою я хочу вийти заміж. Тепер, з цим соромом, що я можу зробити? Що мені робити? Муніс відповіла: "На жаль, Файзе, я теж був незайманою. Ну, тепер зрозуміло. Ми колись були дівами, але тепер вже ні. Немає сенсу хвилюватися"» [94, с. 43].

В цьому романі героїні борються з власними бажаннями та наслідками порушення уявлень суспільства про вираження жіночої сексуальності:

" مونس گفت: فائزه جان من دوبار مردم و زنده شدم. حالا مسائل جنسی را طور دیگری می بینم. من آخر به تو چه بگویم؟ خدا شاهد است اگر بال داشتم پرواز می کردم. بدبختی این است که دو بار مردم ولی هنوز روح خاکی است. به خدا باور کن این بکارت اصلاً مهم نیست".

«Муніс сказала: "Файзе, дорога моя, я двічі помирала і воскресала. Тепер я бачу статеві питання з іншого боку. Що ж я можу сказати тобі на завершення? Бог свідок, якби у мене були крила, я б полетіла. Моє нещастя полягає в тому, що я двічі помирала, але душа моя все ще земна. Повір мені, заради Бога, ця цнота зовсім не важлива"» [94, с. 44].

Тому письменницю Ш. Парсіпур часто асоціюють з іранським феміністичним рухом через те, що її твори ставлять під сумнів традиційні гендерні ролі та пропагують визволення жінок від контролю чоловіків та визначення ідентичності у межах патріархального суспільства. У романі «Жінки без чоловіків» зображено жінок, що прагнуть незалежності та самовизначення в суспільстві, яке намагається обмежити їх традиційними ролями. Отже, у своїх творах Ш. Парсіпур підтримує феміністичні концепції щодо розширення можливостей жінок і надання їм незалежності в Ірані.

3.3. Відмінність ідіостилів художньої прози Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур

У творчості двох сучасних іранських письменниць, Шагрнуш Парсіпур та Азар Нафісі, є багато спільних рис, зокрема у контексті соціально-політичних проблем сучасного іранського суспільства.

По-перше, присутня яскраво виражена критика гендерних стереотипів. Обидві письменниці активно критикують традиційні гендерні ролі та обмеження, які накладає іранське суспільство на жінок. Вони висвітлюють труднощі, з якими стикаються героїні їхніх творів через підпорядкування суспільним нормам, та обмеження їхніх можливостей на самовираження. Тим не менш їхні персонажі виходять за межі стереотипів, борючись за свою самостійність та відстоюючи свої права у суспільстві, де домінує чоловіче панування. Відповідно, робиться акцент на висловленні жіночої думки. До того

ж обидві авторки підкреслюють силу жіночої солідарності, навіть у період соціальних обмежень та політичної нестабільності.

Головними відмінними рисами у творчості Шагрнуш Парсіпур та Азар Нафісі є наявність унікального ідіостилу у кожній письменниці та вибір жанру. Ш. Парсіпур відзначається використанням магічного реалізму та алегорій, що надає її творам загадковості та філософського характеру. Її твори часто містять несподівані перетворення та фантастичні образи, що відображають емоційний та психологічний стани персонажів. А. Нафісі натомість пише у жанрі мемуарів, де реальні події та особистий досвід авторки переплітаються з літературним аналізом та роздумами. Азар Нафісі використовує жвавий, розмовний і водночас лаконічний стиль письма, що надає її творам динамічності та енергії, а також дозволяє їй ефективно висловлювати свої думки та ідеї без зайвих прикрас. Вона часто використовує внутрішню монологічну манеру наративу, де герої часто розмовляють з собою або з читачем. У творчості Шагрнуш Парсіпур можна помітити використання метафор та символіки, а також докладні описи, що створюють загадкову та містифіковану атмосферу. Вона використовує багато алегорій та архетипів, що робить її твори більш загадковими та символічними. Відрізняється також структура творів. Твори А. Нафісі часто мають структуру, що перекочується між спогадами, рефлексіями та подіями з реального життя героїв. Твори Азар Нафісі часто мають чітку структурну композицію, що допомагає підтримувати логічний розвиток сюжету та ідей. Це дозволяє їй створювати багатопланові та цікаві сюжети, які зберігають увагу читача. Однак твори Ш. Парсіпур часто відзначаються складною мозаїчною будовою, де різні сюжетні лінії та персонажі переплітаються й взаємодіють між собою.

Ще однією відмінною рисою творчості є тематика. Шагрнуш Парсіпур зазвичай досліджує більш філософські та екзистенціальні теми, передаючи їх через символіку та міфологічні елементи, тоді як А. Нафісі зосереджується на конкретних історіях жінок в Ірані та їхній боротьбі за свободу та самовираження. І хоча обидві авторки актуалізують проблеми, як жіночої

ідентичності, так і соціально-політичних змін, Ш. Парсіпур схиляється до більш екзистенціальних тем, а також алегорій та символів, які висвітлюють ширший загальнолюдський досвід. А. Нафісі, з іншого боку, зосереджується на питаннях освіти, свободи слова та інтелектуальної свободи, використовуючи літературні образи як засіб опору та самовираження.

По-різному, Ш. Парсіпур та А. Нафісі зосереджуються на літературі. Азар Нафісі приділяє значну увагу аналізу класики західної літератури, зокрема творів Набокова, Фіцджеральда та Джеймса, які вона використовує як засіб опору політичному тиску та як засіб самовираження. Шагрнуш Парсіпур, незважаючи на використання літературних елементів у своїх творах, більше акцентує на внутрішньому світі персонажів і на їхньому емоційному досвіді.

Обидві літераторки створюють твори, що відображають політичний контекст Ірану, однак їхні підходи відрізняються. Хоча обидві авторки ретранслюють політичний стан в Ірані у своїй творчості, Ш. Парсіпур частіше використовує алегорії та узагальнення, навіть відриваючись від реальності, щоб розкрити свої ідеї, тоді як А. Нафісі пропонує більш рефлексивний підхід, використовуючи власний досвід та спогади. Мемуари А. Нафісі надають докладний опис життя в Тегерані після Ісламської революції 1979 року, розкриваючи вплив політичних режимів на освіту та інтелектуальну свободу. У той час як наративи Ш. Парсіпур, хоч і укорінені в історичні події, часто виходять за межі конкретних політичних контекстів, зосереджуючись більше на універсальних темах гноблення жінок та духовного звільнення.

На відміну від Азар Нафісі, Шагрнуш Парсіпур не зосереджується на темі репрезентації іранської діаспори, хоча обидві письменниці розглядають питання, що стосуються іранського суспільства, роботи А. Нафісі також відображають досвід іранців у діаспорі та екзилі. Мемуари «Речі, про які я мовчала» Азар Нафісі дають зрозуміти проблему пошуку національної ідентичності, а також культурні проблеми, з якими стикаються іранці, які живуть за кордоном, що не є центральною темою у творчості Ш. Парсіпур.

Врешті-решт, як Ш. Парсіпур, так і А. Нафісі, використовують свої твори для того, щоб зробити глибокий соціально-політичний коментар про сучасну іранську дійсність. Вони висвітлюють важливі проблеми, такі як політична репресія, обмеження свободи слова та освіти, а також відображають вплив авторитарного режиму ІРІ на повсякденне життя звичайних громадян, дозволяючи читачеві зрозуміти складність та протиріччя іранського суспільства.

Задля отримання вичерпного аналізу творчості Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур необхідно проаналізувати *magnum opus* двох письменниць – «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» та «Жінки без чоловіків». Обидва твори є важливим соціально-політичним коментарем стосовно становища жінок в Ірані. Вони освітлюють вплив політичного режиму, культурних перетворень та релігійного фундаменталізму на повсякденне життя громадян.

Хоча обидві авторки досліджують теми, пов'язані з гендерною нерівністю, гнобленням і боротьбою за свободу, їх підход та стиль відрізняються, на основі чого можна зробити висновки про певні відмінні риси у їхніх роботах.

Книга «Жінки без чоловіків» Ш. Парсіпур – це фентезі-розповідь, у якій використовуються алегорії та міфічна символіка для дослідження гендерної динаміки та історичних подій, тоді як робота А. Нафісі – це мемуари, які значною мірою спираються на особистий досвід і літературний аналіз. Парсіпур зосереджується на державному перевороті 1953 року та його наслідках, тоді як дія в мемуарах А. Нафісі розгортається в післяреволюційному Ірані. Розповідь Ш. Парсіпур є більш алегоричною та абстрактною, тоді як письмо А. Нафісі більше ґрунтується на прямому та інтроспективному дослідженні досвіду та спостережень автора в соціально-політичному контексті Ірану.

Обидві авторки досліджують складність динаміки гендерної нерівності в іранському патріархальному суспільстві. «Жінки без чоловіків» Ш. Парсіпур зображують боротьбу та прагнення жінок із різним походженням та соціальним статусом, тоді як «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» А. Нафісі досліджує життя

авторки та її студенток, які борються з репресивними соціальними нормами, нав'язаними режимом ІРІ.

У творчості Ш. Парсіпур часто зустрічаються жіночі персонажі, які виходять за межі традиційних ролей і вибирають нестандартний шлях життя. А. Нафісі натомість зображує героїнь, які залишаються в межах соціальних норм, але шукають способи адаптації та виживання в цих рамках. У той же час Шагрнуш Парсіпур більше фокусується на колективних аспектах жіночого досвіду та соціальних проблемах.

Обидві роботи пропонують критику патріархальних структур і маргіналізації жінок в іранському суспільстві. Таким чином, ще однією спільною рисою у творчості письменниць є критика патріархату. І Ш. Парсіпур, і А. Нафісі критикують патріархальні структури та гендерну нерівність. Вони кидають виклик традиційним гендерним ролям і захищають права жінок, хоча й за допомогою різних наративних підходів – Ш. Парсіпур через алегоричне оповідання, а А. Нафісі – через особисті рефлексії та літературний аналіз. Наратив Ш. Парсіпур – критика традиційних гендерних ролей і підкреслення прагнення жінок отримати свободу та їх прояв стійкості, тоді як наратив А. Нафісі – викривання репресивного впливу фундаменталістських ідеологій на життя та свободу жінок. Крім того, обидві письменниці використовують метафори для передачі глибших соціально-політичних тем. Використання Шагрнуш Парсіпур магічного реалізму в «Жінках без чоловіків» служить метафорою суспільних обмежень, з якими стикаються жінки, тоді як літературний аналіз західної класики Азар Нафісі в «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» служить метафорою пошуку інтелектуальної свободи в репресивному режимі.

Отже, проаналізувавши ідіюстилі обох літераторок, можна зробити висновок про спільні риси. По-перше, спільною темою є дослідження боротьби жінок. І Ш. Парсіпур, і А. Нафісі заглиблюються в проблеми, з якими стикаються іранські жінки в патріархальному суспільстві. Вони зображують стереотипи та обмеження, накладені на свободу та прагнення жінок через

суспільні норми чи політичні обмеження. По-друге, присутнє дослідження жіночої волі у творах обох літераторок. Через своїх персонажів вони демонструють жінок, які кидають виклик суспільним нормам і відстоюють свою автономію, хоча і по-різному.

Як було зазначено раніше, двома ключовими відмінними рисами у творчості двох письменниць є використання різних жанрів та стилів оповіді. Роман «Жінки без чоловіків» Ш. Парсіпур – це художній твір магічного реалізму, що поєднує елементи фентезі з соціальним коментарем. У той час, як «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» А. Нафісі – це мемуари, в яких переплітаються особистий досвід, як письменниці, так і її студенток, з літературним аналізом. Письменниця використовує біографічний наратив. Ця стилістична відмінність призводить до відмінного тону та атмосфери у їхніх роботах. Розповідь Парсіпур є більш алегоричною та символічною, тоді як мемуари Нафісі побудовані навколо обговорень класичної західної літератури, зокрема творів Набокова, Фіцджеральда, Джеймса та Остін.

Стиль оповіді Ш. Парсіпур у «Жінках без чоловіків» характеризується нелінійною структурою та сюрреалістичними елементами, тоді як оповідь А. Нафісі в «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» хоча не є послідовною, але більш логічно структурована та мемуаристична. Використовуючи сюрреалістичний стиль оповіді, у своїх творах Шагрнуш Парсіпур критикує патріархальні структури та політичні репресії, поширені в іранському суспільстві. За допомогою фантастичних елементів вона висвітлює абсурдність і несправедливість, з якими стикаються жінки, пропонуючи символічний коментар до проблеми гендерної нерівності. Азар Нафісі використовує більш особистісний та інтроспективний підхід, використовуючи літературу як лінзу, через яку досліджує складності життя під владою авторитарного режиму. Аналізуючи такі твори, як «Лоліта» та «Великий Гетсбі» в контексті іранського суспільства, А. Нафісі підкреслює універсальні теми влади, контролю та опору.

Обидві письменниці зосереджуються на різних часових періодах історії Ірану. Хоча обидві авторки розглядають проблеми, з якими стикаються жінки в

Ірані, вони роблять це опираючись на різні часові періоди. В цілому у своїх роботах Ш. Парсіпур охоплює різні історичні періоди, пропонуючи ширше поле для дослідження жіночого досвіду протягом певного часу. Як, наприклад, в іншому романі «Туба і сутність ночі» дія розгортається в період правління династії Каджарів. Різняться також і розгляд соціально-політичних питань у творах письменниць. У романі «Жінки без чоловіків» Ш. Парсіпур героїні стикаються в основному з такими соціальними проблемами, як гендерна нерівність та боротьба за свободу. Вона зображує вплив соціально-політичних змін на життя жінок та їхню стійкість перед обличчям лиха. Навпаки, мемуари А. Нафісі детально описують життя під ісламським режимом та обмеження, накладені на свободу жінок. Через дискусії про літературу вона підкреслює силу літератури як засобу опору проти репресивних догм авторитарного режиму.

Висновки до третього розділу

Шагрнуш Парсіпур – іранська письменниця, перекладачка та феміністка, відома своїми сміливими творами, в яких вона порушує табуйовані теми. Її роман «Жінки без чоловіків» викликав обурення в Ірані та призвів до заборони книги та навіть до ув'язнення літераторки. Після цього Ш. Парсіпур емігрувала до США, де продовжила свою літературну діяльність, пишучи мемуари та науково-фантастичні романи. Її твори перекладено багатьма мовами, і вони привертають увагу до проблем жінок та політичних репресій в Ірані. Роботи Шагрнуш Парсіпур, зокрема «Жінки без чоловіків», пропонують глибокий аналіз соціально-політичних аспектів іранського суспільства, зосереджуючись на гендерній динаміці, сексуальному гнобленні, політичній критиці, фемінізмі та опорі владі Ірану, будь-то шахський режим, або ІРІ. Через свої твори Шагрнуш Парсіпур проливає світло на труднощі, з якими стикаються іранські жінки, і кидає виклик владі, яка намагається їх обмежити.

Порівняння творчості Шагрнуш Парсіпур та Азар Нафісі дозволило виявити відмінність ідіостилів, зокрема у контексті соціально-політичної

проблематики Ірану. Було встановлено, що головними відмінностями є вибір жанрів, тематичні акценти, підходу до обробки політичного контексту. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що спільність ідіостилів полягає у загальній тематиці та критиці соціально-політичних аспектів у творчості Шагрнуш Парсіпур та Азар Нафісі. Магічний реалізм і екзистенціалізм Ш. Парсіпур контрастують із мемуарним підходом А. Нафісі та зосередженістю на силі літератури. Отже, використання Ш. Парсіпур магічного реалізму відрізняє її роботу від більш простої оповіді А. Нафісі в мемуарному стилі. Зосередженість А. Нафісі на західній літературі та її актуальність для іранського суспільства відрізняє її роботу, пропонуючи унікальний погляд на перетин культури, політики та літератури. У той час як роман Ш. Парсіпур більше вкорінений в історичних подіях, мемуари А. Нафісі є більш особистими та рефлексивними, широко спираючись на її власний досвід як жінки та педагога в Ірані. Проте обидві авторки вносять значний внесок у розуміння іранського суспільства та стійкості його жінок перед авторитарним режимом.

Отже, незважаючи на те, що як і «Жінки без чоловіків» Шагрнуш Парсіпур, так і «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» Азар Нафісі розглядають соціально-політичні проблеми та досвід іранських жінок, вони роблять це через різні жанри, підходи до оповіді, вибір тематики, пропонуючи взаємодоповнюючі погляди на складність життя жінок в Ірані.

ВИСНОВКИ

Іранська сучасна жіноча проза містить важливі теми та проблеми, які турбують іранських жінок, включаючи дискримінацію на різних рівнях, обмеження свободи слова, соціальну нерівність та цензуру. Письменниці вдаються до особистих розповідей та використовують просту, але переконливу мову, щоб висловити свої думки та протистояти цензурі. Знаходячись за кордоном, вони вільно творять, маючи повну свободу слова, і розкривають табуйовані теми без страху перед переслідуваннями та репресіями, що дозволяє їм активно висвітлювати складні аспекти іранського суспільства. Така література забезпечує обговорення тем, які рідко досліджуються в іранському суспільстві, та символізує еволюцію оповіді іранських жінок. Таким чином, у сучасному світі література є не тільки засобом для вираження естетичних ідей, але й важливим інструментом аналізу соціально-політичних проблем. Дослідження літературних творів, зокрема творів іранських письменниць Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур, дозволяє проникнути у світ жіночої прози, розкриваючи її виняткові аспекти та рефлексії.

Результати даної дипломної роботи можна визначити такими:

1. Історія іранської сучасної жіночої прози поділяється на чотири основні періоди: початок 20 століття, епоха Пеглеві (1925–1979), Ісламська революція 1979 року та сучасний період. З огляду на поширення феміністичних ідей в сучасній іранській прозі можна виділити три періоди: перший період – до і після Конституційної революції, другий період – період до Ісламської революції та третій період – після неї. Історичні події такі, як Конституційна революція 1907 року, поява нових видавництв та опозиційних політичних груп, надання освіти жінкам, залучення жінок до громадської діяльності, публікація роману «Плач за Сіявшем» (1969) Сімін Данешвар, репресії з боку служби шаха САВАК, правління шахської родини Пеглеві, Ісламська революція 1979 року, поширення фемінізму та його ідей в Ірані створили передумови для появи жіночої прози як самостійного напрямку в літературі. Розгляд даних історичних

подій дозволив отримати об'єктивне та вичерпне уявлення про передумови формування іранської сучасної жіночої прози.

2. Серед соціально-політичних факторів, які вплинули на творчість іранських письменниць, а також призвели до того, що вони емігрували, головними є релігійні обмеження та дискримінація національних меншин, а разом з тим соціокультурна асиміляція національних меншин, культурні та релігійні розбіжності, політичні репресії та переслідування з боку вартових Ісламської революції, ірано-іракська війна (1980–1988), політичні реформи (2000-х років), обмеження прав жінок, корупція та соціальна нерівність, цензура та обмеження свободи слова, еміграція та досвід іранських переселенців, пошук ідентичності в умовах діаспори.

3. Розгляд біографії та еволюції творчості Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур дозволив зрозуміти контекст їхньої творчості та вплив життєвих обставин на формування їхнього письменницького стилю. Такі факти життя Азар Нафісі, як звільнення з Тегеранського університету за відмову носити хіджаб, цензурування книг західної класики, обмеження у виборі тем для викладання викладачами в університеті, цензура, проблеми її студенток та обмеження їх прав, зокрема права вільного вибору в консервативному суспільстві, вплинули на Азар Нафісі та подальший творчий шлях. Більшою мірою на творчість Шагрнуш Парсіпур вплинули такі фактори, як арешти та страти відомих культурних діячів, неодноразові ув'язнення за її переконання, цензура, присутня, як при правлінні шаха Рези Пеглеві, так і після Ісламської революції, переслідування письменниці САВАКом, закриття видавництв та культурних асоціацій, обмеження прав жінок. Отже, в дослідженні було враховано основні події в житті письменниць, які відобразилися у їхніх творах, а також вплинули на розвиток як літературних особистостей.

4. У творах Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур, зокрема «Читаючи "Лоліту" в Тегерані» та «Жінки без чоловіків», виявлено широкий спектр соціально-політичних тем та проблем, що відображають сучасні реалії Ірану. У своїх книгах Азар Нафісі розглядає такі соціально-політичні аспекти: цензура

та обмеження свободи слова, гендерна нерівність та порушення прав жінок, вплив політичної ідеології на різні аспекти життя, боротьба за індивідуальну свободу, еміграція та пошук національної ідентичності, репресивний характер політичного режиму ІРІ, обмеження у сфері освіти та інтелектуальної свободи. У своїй творчості Шагрнуш Парсіпур висвітлює такі соціально-політичні проблеми та табуйовані теми, як: цензура, боротьба з традиційними гендерними ролями, поширення концепцій фемінізму, проблеми жінок та обмеження їх прав, зґвалтування, аборти, втрата цноти, зображення жіночої сексуальності, боротьба за гідність і незалежність, сімейні стосунки та суспільні очікування.

5. Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур мають подібні підходи до висвітлення соціально-політичних проблем у своїх творах, проте їхні ідіостилі, вибір жанрів та тематики різняться. Наприклад, твір «Жінки без чоловіків» Шагрнуш Парсіпур відзначається складною, нелінійною структурою та використанням сюрреалістичних елементів. Вона експериментує з формою та мовою, створюючи фантастичний світ, в якому присутні складні соціальні реалії. Навпаки, Азар Нафісі вдається до використання мемуаристичного стилю, що базується на особистих рефлексіях. У своїх творах вона використовує літературні аналізи та розміркування, щоб висвітлити універсальні теми, такі як влада, контроль та індивідуальний опір. Однак обидві письменниці звертають увагу на соціальні проблеми, зокрема гендерну нерівність, вплив політичного режиму та боротьбу за особисту свободу. Шагрнуш Парсіпур використовує фантастичний жанр для вираження своєї критики, тоді як Азар Нафісі створює глибокі інтелектуальні роздуми, опираючись на свій особистий досвід та літературний аналіз. Підсумовуючи, можна сказати, що і Шагрнуш Парсіпур, і Азар Нафісі розглядають подібні соціальні проблеми, що стосуються жінок в Ірані, вони роблять це через різні ідіостилі та тематичні підходи, зрештою пропонуючи взаємодоповнюючі погляди на складність життя під режимом ІРІ.

Ми вбачаємо перспективи подальшого дослідження у багатьох напрямках. По-перше, можна розширити дослідження, охопивши більше творів обох авторок. Врахувати їхню еволюцію як літературних особистостей і зміни в

їхньому сприйнятті соціально-політичних реалій з плином часу. По-друге, новим напрямком дослідження може стати порівняння творчості А. Нафісі та Ш. Парсіпур з творчістю інших іранських письменників або з представниками інших літературних традицій. Загалом, подальше дослідження творчості Азар Нафісі та Шагрнуш Парсіпур має великий потенціал для розуміння іранської жіночої літератури та сучасного іранського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маленька Т.Ф., Суровцева О.Ю. Сучасна жіноча проза іранської діаспори: проблематика та жанри. *Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи*: зб. тез VIII Всеукраїнських наукових читань за участю молодих учених. 11–12 квітня 2024 р. Київ, 2024. С. 13–15. URL: https://drive.google.com/file/d/1AqzGyQP_RwwjrlQNTkhXjeRVGWlYnXle/view
2. Моллаахмаді Дехагі А. Фемінний дискурс іранської прози XX – початку XXI ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04. Київ, 2021. 21 с.
3. Моллаахмаді Дехагі А. Фемінний дискурс іранської прози XX – початку XXI ст.: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04. Київ, 2020. 212 с.
4. Abla F., *Diasporic Iranian Women's Life Writing: An Analysis Using a Transnational Feminist Lens*. Concordia University, 2020. 171 p. URL: https://www.academia.edu/114746208/Diasporic_Iranian_Women_Life_Writing_An_Analysis_Using_a_Transnational_Feminist_Lens?uc-sb-sw=7638916
5. Afary J. *The Iranian Constitutional Revolution, 1906-1911: Grassroots Democracy, Social Democracy, and the Origins of Feminism*. New York: Columbia University Press, 1996. 459 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/314362163_Janet_Afary_The_Iranian_Constitutional_Revolution_1906-1911_Grassroots_Democracy_Social_Democracy_and_the_Origins_of_Feminism_New_York_Columbia_University_Press_1996_Pp_459
6. Aghdaei T. A Study on Women's Identity in Two Novels of Zoya Pirzad. *Scientific-Specialized Quarterly Journal of Persian Language*. July 2021. Vol. 4, Issue 7 – Serial Number 7. P. 36–51. URL: https://www.jmzf.ir/article_133085.html?lang=en
7. Ansary N. *The Roots of Feminist Invocations in Post-Revolutionary Iran*. Columbia University, 2013. 262 p.
8. Azade Moaveni. ICCT – International Centre for Counter-Terrorism. URL: <https://www.icct.nl/people/azadeh-moaveni>
9. Azadeh Moaveni. Official site. URL: <https://www.azadehmoaveni.com/>

10. Azar Nafisi, author of Reading Lolita in Tehran: ‘Women in Iran have discovered their power and decided to use it’. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/27/azar-nafisi-iran-women-protest-veil>
11. Azar Nafisi. Creativity Foundation. URL: <https://www.creativity-found.org/azar-nafisi>
12. Azar Nafisi. Official site. URL: <https://www.azarnafisi.com/about-azar>
13. Azar Nafisi. School of Arts and Sciences. URL: <https://english.rutgers.edu/news-events/events-98/war/20062007/1834-azar-nafisi329.html>
14. Azar Nafisi. The Booker Prizes. URL: <https://thebookerprizes.com/the-booker-library/judges/azar-nafisi>
15. Azar Nafisi. Voices from the Gaps. URL: <https://conservancy.umn.edu/bitstream/handle/11299/166285/Nafisi,%20Azar.pdf?sequence=1>
16. Best Books To Read About Iran. URL: <https://voiceofguides.com/best-books-to-read-about-iran/>
17. Biography of Shahnush Parsipur. URL: <https://www.shahnushparsipur.com/author.htm>
18. Book Review: Shahnush Parsipur’s Women Without Men. The Feminist Press. URL: <https://thefeministpress.tumblr.com/post/52241909264/book-review-shahnush-parsipurs-women-without>
19. Book Review: "The Republic of Imagination" by Azar Nafisi. URL: <https://amandahickey.substack.com/p/book-review-the-republic-of-imagination>
20. Book Review #261: Women Without Men. URL: <https://thetorogichronicles.com/2021/06/13/book-review-261-women-without-men/>
21. Children of the Jacaranda Tree by Sahar Delijani. Larimar Bookscape. URL: <https://larimarbookscape.com/children-of-the-jacaranda-tree-by-sahar-delijani/>

22. Children of the Jacaranda Tree by Sahar Delijani – review. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/books/2013/jul/12/children-jacaranda-tree-delijani-review>
23. City of Lies by Ramita Navai, review. The Telegraph. URL: <https://www.telegraph.co.uk/culture/books/bookreviews/10834092/City-of-Lies-by-Ramita-Navai-review.html>
24. City of Lies: Love, Sex, Death and the Search for Truth in Tehran by Ramita Navai – review. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/books/2014/sep/11/city-of-lies-love-sex-death-search-truth-ramita-navai-tehran-review>
25. Conces R. Book Review: Reading Lolita in Tehran: A Memoir of Books. International Third World Studies Journal and Review. 2004. Vol. 15. P. 23–26. URL: https://www.academia.edu/20407520/Review_of_Azar_Nafisi_Reading_Lolita_in_Tehran_A_Memoir_of_Books?uc-g-sw=35296370
26. Delijani S. Children of the Jacaranda Tree. London: Weidenfeld & Nicolson, 2013. 278 p.
27. Derbel E. Iranian Women in the Memoir: Comparing Reading Lolita in Tehran and Persepolis (1) and (2). Cambridge Scholars Publishing, 2017. 230 p. URL: <https://www.cambridgescholars.com/resources/pdfs/978-1-4438-8276-7-sample.pdf>
28. Dr. Azar Nafisi. Steven Barclay Agency. URL: <https://web.archive.org/web/20180102185220/http://www.barclayagency.com/?%2Fsite%2Fspeaker%2Fazar-nafisi>
29. Dr. Kumar. "Reading Lolita in Tehran" – an intellectual unfolding of a private literature class. International Journal of English Language, Literature and Translation Studies. July-September 2016. Vol. 3, Issue 3. P. 503–509. URL: https://www.academia.edu/35296370/_READING_LOLITA_IN_TEHRAN_AN_INTELLECTUAL_UNFOLDING_OF_A_PRIVATE_LITERATURE_CLASS_IN_INTERNATIONAL_JOURNAL_OF_ENGLISH_LANGUAGE_LITERATURE_AN

30. Dr. Shamenaz. Globalized Gendered Based Diaspora of Postmodern Iranian Novels: Case Study of Sahar Delijani's Children of the Jacaranda Tree. URL: https://www.academia.edu/35500027/Globalized_Gendered_Based_Diaspora_of_Postmodern_Iranian_Novels_Case_Study_of_Sahar_Delijanis_Children_of_the_Jacaranda_Tree?ri_id=1955827
31. Ekler O. “Read Dangerously: The Subversive Power of Literature in Troubled Times”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi, C.4/1, 2022. 106–109 s. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2399361>
32. Emami Sh. Dynamics of Quest and Search in Three Narratives by Parsipur. Iran Namag. Fall 2020. Vol. 5, No 3. P. 26.
33. Esfahani M. K. Iranian Women: One Step Forward, Two Steps Back. Ortadoğu Etütleri. January 2014. Vol. 5, No 2. P. 31–53. URL: https://www.academia.edu/34917539/Iranian_Women_One_Step_Forward_Two_Steps_Back?uc-g-sw=91070998
34. Excerpt from Reading Lolita in Tehran. Penguin Random House Canada. URL: <https://www.penguinrandomhouse.ca/books/119522/reading-lolita-in-tehran-by-azar-nafisi/9780812979305/excerpt>
35. Exile’s Return. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2009/03/01/books/review/Bahadur-t.html>
36. Family and Nation in Tumult. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2009/02/13/books/13book.html>
37. Fotouhi S. Commodification of Censorship in Iranian Writing in English. 2021. Sanglap: Journal of Literary and Cultural Inquiry, 2(2), P. 98–126. URL: <https://sanglap-journal.in/index.php/sanglap/article/view/53/85>
38. How reading helps us build empathy and resist tyranny. The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/outlook/2022/04/29/how-reading-helps-us-build-empathy-resist-tyranny/>

39. Interview: Prison Child Of The Iranian Revolution. RadioFreeEurope/RadioLiberty. URL: <https://www.rferl.org/a/iran-prison-child-revolution/25051938.html>
40. Jairan Gahan. RMP. URL: <https://www.ratemyprofessors.com/professor/2541688>
41. 'Lipstick Jihad': The Mullahs and Me. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2005/03/13/books/review/lipstick-jihad-the-mullahs-and-me.html>
42. Lost in Tehran. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2007/08/05/books/review/05mess.html>
43. Marjane Satrapi. Iranian artist and writer. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Marjane-Satrapi>
44. Marjane Satrapi. 'The little girl in Persepolis has grown up': Marjane Satrapi on life after her hit graphic novel – and her radical new work. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/books/2024/mar/16/marjane-satrapi-interview-persepolis-woman-life-freedom>
45. Mohammadi M. Iranian Women and the Civil Rights Movement in Iran: Feminism Interacted. Journal of International Women's Studies. November 2007. Vol. 9, No 1. P. 21. URL: <https://web.archive.org/web/20120810090219/http://www.bridgew.edu/SoAS/jiws/Nov07/IranianWomen.pdf>
46. Molavi F. Iranian Women Writers and Their narratives. URL: https://www.academia.edu/37489935/Iranian_Women_Writers_and_Their_narratives?uc-g-sw=35500027
47. Momeni M. Anglophone memoirs of contemporary Iranian women in diaspora. URL: https://www.academia.edu/76080671/Anglophone_memoirs_of_contemporary_Iranian_women_in_diaspora?uc-g-sw=81743475

48. Movie Review. 'Women Without Men'. In 1953 Iran, Sisterhood Sought During a Coup. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2010/05/14/movies/14women.html>
49. Nafisi A. Reading Lolita in Tehran: A Memoir in Books. New York: Harpercollins Pub Ltd, 2004. 368 p.
50. Naghibi N. Intergenerational Memory Children of the Jacaranda Tree. URL: https://www.academia.edu/32273937/Intergenerational_Memory_Children_of_the_Jacaranda_Tree_pdf?sm=b
51. Navai R. City of Lies: Love, Sex, Death and the Search for Truth in Tehran. New York: PublicAffairs, 2014. 320 p.
52. Niechciał P. Female Post-Revolutionary Voices – Literature and Art without Men. Jagiellonian University, Studia Litteraria Universitatis Iagellonicae Cracoviensis. 2019. Special Issue. P. 163-173.
53. Noor A. Iranian Women in the Diaspora: 'Being Here and Being There'. International Institute of Social Studies, 2014. 82 p.
54. Paköz A. The Impact of Iranian Revolution on Women's Lives: An Analysis Through Selected Women's Memoirs. URL: https://www.academia.edu/64126036/The_Impact_of_Iranian_Revolution_on_Womens_Lives_An_Analysis_Through_Selected_Womens_Memoirs?uc-g-sw=37489935
55. Parsipur. Alefbe. URL: <http://www.alefbe.com/Articles/Parsipour/articleparsipur.htm>
56. Parsipur, Shahrnush (1946–). URL: <https://www.encyclopedia.com/international/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/parsipur-shahrnush-1946>
57. Persepolis Book Review: The Personal Is Always Political. Breakthrough. URL: <https://inbreakthrough.org/persepolis-book-review/>
58. Questions for Dalia Sofer. Tales From Tehran. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2007/08/26/magazine/26wwln-q4->

- t.html?ei=5090&en=5a3060cf4376aed2&ex=1345780800&adxnml=1&partner=rss
userland&emc=rss&adxnmlx=1193230882-yNXy7qAgF8FOCYqa9rQOmw
59. Ramita Navai biography. Official site. URL:
<https://www.ramitanavai.com/bio>
60. Ramita Navai books. Official site. URL:
<https://www.ramitanavai.com/reviews>
61. Reading Lolita in Tehran: A Memoir In Books. URL:
<https://www.encyclopedia.com/arts/educational-magazines/reading-lolita-tehran-memoir-books>
62. Reading Mom and Dad in Tehran. The New York Times. URL:
<https://www.nytimes.com/2009/01/04/books/review/Sciolino-t.html>
63. Rendy L. Iranian Diaspora Literature of Women. URL:
https://www.academia.edu/72862421/Iranian_Diaspora_Literature_of_Women?uc-g-sw=35500027
64. Review: 'Persepolis,' by Marjane Satrapi. The New York Times. URL:
<https://www.nytimes.com/2021/10/21/books/review/marjane-satrapi-persepolis.html>
65. Sahar Delijani. Gerakbudayapenang. URL:
<https://gerakbudayapenang.com/sahar-delijani/>
66. Sahar Delijani: 'I had to tell my family's story of the Iranian executions'. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/jul/06/sahar-delijani-family-iranian-executions>
67. Shahrnush Parsipur. Brown University. URL:
https://www.brown.edu/web/strange_times/speakers/parsipur.html
68. Shahrnush Parsipur. Voices from the Gaps. URL:
<https://conservancy.umn.edu/bitstream/handle/11299/166301/Parsipur,%20Shahrnush.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
69. Shirin Neshat: A long way from home. The Guardian. URL:
<https://www.theguardian.com/film/2010/jun/13/shirin-neshat-women-without-men>

70. Sofer Dalia. *The Septembers of Shiraz*. New York: HarperCollins Publishers, 2007. 352 p.
71. Sorcha A. Representation of Self in Women's Persian Literature. URL: https://www.academia.edu/24870627/Representation_of_Self_in_Womens_Persian_Literature
72. *Space Between Us*. URL: <https://www.kobo.com/gr/en/ebook/space-between-us>
73. Talattof K. Iranian Women's Literature: From Pre-Revolutionary Social Discourse to Post-Revolutionary Feminism, "International Journal of Middle East Studies", 29(4), 1997. P. 531–558. URL: https://www.academia.edu/80448141/Iranian_Womens_Literature_From_Pre_Revolutionary_Social_Discourse_to_Post_Revolutionary_Feminism
74. Tales of exile and of home: Iranian diaspora in literature. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2016/feb/10/literature-of-iranian-diaspora-meaning-and-identity-since-the-islamic-revolution-books>
75. *The Republic of Imagination: America in Three Books* by Azar Nafisi. Shelf Awareness. URL: <https://www.shelf-awareness.com/readers-issue.html?issue=344#m6079>
76. 'The Republic of Imagination,' by Azar Nafisi. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2014/11/23/books/review/the-republic-of-imagination-by-azar-nafisi.html>
77. *The Republic of Imagination*. Plot summary. URL: <https://www.supersummary.com/the-republic-of-imagination/summary/>
78. *The Sovereign and the Sensible: Governing Prostitution in Iran, 1914–1933*. Toronto Metropolitan University. URL: <https://www.torontomu.ca/arts/news-events/2019/03/the-sovereign-and-the-sensible--governing-prostitution-n-iran--1/>
79. *The Utopia That Never Was*. URL: <https://sites.uci.edu/humcoreblog/2019/05/20/the-utopia-that-never-was/>
80. Tohidi N. Women's rights and feminist movements in Iran. *SUR – International Journal on Human Rights*. 2016. Vol. 13, No 24. P. 75–89.

81. Things I've Been Silent About. Plot summary. URL: <https://www.bookey.app/book/things-i've-been-silent-about>
82. Tuba va ma'na-ye shab. Encyclopedia Iranica. URL: <https://www.iranicaonline.org/articles/tuba-va-mana>
83. Unveiling through Voice: Writing as Resistance by Iranian Women. URL: <https://www.boell.de/en/2021/03/16/unveiling-through-voice-writing-resistance-iranian-women>
84. Valsecchi G. "The Power of Fiction and its Controversies in Azar Nafisi's Portrayals of a New Compliant Nationality". ENTHYMEMA. 2020. No 25. P. 264–279.
85. Women Without Men: A Novel of Modern Iran. Everand. URL: <https://ru.everand.com/book/395030743/Women-Without-Men-A-Novel-of-Modern-Iran>
86. Women Writing Novels Emerge as Stars in Iran. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2005/06/29/books/women-writing-novels-emerge-as-stars-in-iran.html>
87. Zeiny E. A brown skin writer as an imperialistic native informer: Remembering the homeland in Reading Lolita in Tehran. Journal of Postcolonial Cultures and Societies. December 2011. Vol. 2, No 4. P. 30–45. URL: https://www.academia.edu/17269991/A_brown_skin_writer_as_an_imperialistic_native_informer_Remembering_the_homeland_in_Reading_Lolita_in_Tehran?uc-g-sw=45941509
88. Zoya Pirzad, Iranian-Armenian writer, and novelist. HAYAZD. URL: https://en.hayazd.com/News/Detail/82769/Zoya_Pirzad,_Iranian_Armenian_writer,_and_novelist
89. پرتال جامع علوم انسانی. آذر نفیسی URL: <https://www.ensani.ir/fa/article/author/57870>
90. آذر نفیسی را بیشتر بشناسیم URL: <https://irandigitalnomad.com/%D8%A2%D8%B0%D8%B1-%D9%86%D9%81%DB%8C%D8%B3%DB%8C-%D8%B1%D8%A7->

%D8%A8%DB%8C%D8%B4%D8%AA%D8%B1-

%D8%A8%D8%B4%D9%86%D8%A7%D8%B3%DB%8C%D9%85/

91. "با شهرنوش پارسی‌پور - ۱۶۴ هفته "کمی بهار". URL:

<https://www.radiozamaneh.com/307721>

92. پارسی‌پور، شهرنوش. آویزه‌های بلور. - تهران: رز، ۱۹۷۷. ۸۳ ص.

93. پارسی‌پور، شهرنوش. تجربه‌های آزاد. - تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۹۷۹. ۷۲ ص.

94. پارسی‌پور، شهرنوش. زنان بدون مردان. - استکهلم: نشر باران، ۲۰۰۶. ۱۴۰ ص.

95. پارسی‌پور، شهرنوش. طوبا و معنای شب. - استکهلم: نشر باران، ۲۰۰۹. ۵۱۲ ص.

96. پیرزاد، زویا. چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم. - تهران: مرکز. ۲۰۰۸. ۲۹۳ ص.

97. انجمن کلیمیان تهران. جیران گاهان. URL:

<http://www.iranjewish.com/books/books39-2.htm>

98. چارخونه. جیران گاهان. URL: <https://www.charkhoneh.com/content/930741615>

99. خلاصه کتاب یک روز مانده به عید پاک. URL: <http://nakhnamaa.blogfa.com/post/17>

100. Euronews. دالیا سافر: مراقب بودم که رمان من تبدیل به داستان «آزار یهودیان» در ایران نشود.

Persian. URL: <https://persi.euronews.com/2015/10/23/iran-dalia-safer-interview>

101. دالیا سوفر نویسنده یهودی ایرانی-آمریکایی. URL: <https://iranwire.com/fa/special-features/106606>

102. دروغی درباره تهران با نام «شهر دروغ‌ها». URL:

<https://www.mashreghnews.ir/news/341446/%D8%AF%D8%B1%D9%88%D8%BA%DB%8C-%D8%AF%D8%B1%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D9%87-%D8%AA%D9%87%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D8%A7-%D9%86%D8%A7%D9%85-%D8%B4%D9%87%D8%B1-%D8%AF%D8%B1%D9%88%D8%BA-%D9%87%D8%A7>

103. رمان ایرانی در نشریات دانشگاهی آمریکا. URL:

https://www.bbc.com/persian/arts/story/2007/01/070127_la-parssipur-tooba

104. زنان بدون مردان؛ آمیزه‌ی بی از عرفان و فمینیسم". URL:

<http://shaharnosh.blogfa.com/post/127>

105. زندگینامه آذر نفیسی. URL: <https://iranians.kodoom.com/azar-nafisi/>

106. شهرنوش. پارسی‌پور. URL:

https://www.bbc.com/persian/seventhday/story/2007/01/070120_bs_parsipour

107. مقاله های آذر نفیسی. URL: <https://web.archive.org/web/20150502224446/http://www.noormags.ir/view/fa/creator/5892>
108. کتاب زیر آفتاب خوش خیال عصر. URL: <https://www.iranketab.ir/book/13087-under-the-sunny-night-of-the-evening>
109. کتابی علیه تهران رامیتا نوایی، نویسنده این کتاب کیست؟ URL: <https://web.archive.org/web/20190223020406/http://tehran.media/688/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8%DB%8C-%D8%B9%D9%84%DB%8C%D9%87-%D8%AA%D9%87%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%B1%D8%A7%D9%85%DB%8C%D8%AA%D8%A7-%D9%86%D9%88%D8%A7%DB%8C%DB%8C%D8%8C-%D9%86%D9%88%DB%8C%D8%B3%D9%86%D8%AF/>
110. معرفی کتاب زیر آفتاب خوش خیال عصر. URL: <https://www.ketabrah.ir/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%B2%DB%8C%D8%B1-%D8%A2%D9%81%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%AE%D9%88%D8%B4-%D8%AE%DB%8C%D8%A7%D9%84-%D8%B9%D8%B5%D8%B1/book/41250>
111. ملیحه السادات کاشی زاده، عبدالحسین فرزاد، فرهاد طهماسبی. تحلیل ویژگیهای سبکی از دیدگاه گفتگومندی در آثار داستان نویسان زن معاصر (دهه 40 تا 80 شمسی). ماهنامه تخصصی سبک شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب) علمی. سال سیزدهم - شماره ششم- شهریور 1399 - شماره پیاپی 5. 103-123 ص.
112. نگاه فرار از واقعیت، همواره فرار از واقعیت. URL: https://www.bbc.com/persian/arts/story/2004/11/041117_la-cy-parssipour
113. نگاهی به زندگی و آثار شهرنوش پارسی پور. URL: https://www.bbc.com/persian/arts/story/2004/11/041117_la-parssipur-bio